

Det juridiske fakultet

Kriminalisering av forberedelseshandlinger til terror

Rettsstatsprinsipper under press?

—
Kristina Aastrøm

Liten masteroppgave i rettsvitenskap vår 2015

Innhold

1. INNLEDNING	4
1.1. TEMA, AKTUALITET OG PROBLEMSTILLING	4
1.2. BEGREPSAVKLARING	5
1.3. RETTSKILDEBILDET OG METODISKE AVKLARINGER	6
1.4. AVGRENSNING OG VIDERE FREMSTILLING	8
2. HVILKE SÆRLIGE PRINSIPPER GJELDER FOR STRAFFERETTEN?	10
2.1. INNLEDNING	10
2.2. STRAFFENS FORMÅL OG VIRKNING	10
2.3. STRAFFENS BEGRUNNELSE	11
2.4. GRUNNLEGGENDE PRINSIPPER	12
2.4.1. <i>Straff krever lovhjemmel</i>	12
2.4.2. <i>Uskyldpresumsjonen</i>	14
2.4.3. <i>Individets private autonomi og rett til beskyttelse mot privatliv</i>	16
2.5. OPPSUMMERING	18
3. GJELDENDE RETT	19
3.1. STRAFFELOVENS ALMINNELIGE DEL	19
3.1.1. <i>Grensen mellom straffri forberedelse og straffbart forsøk, jf. strl. § 49</i>	19
3.1.2. <i>Tilbaketreden fra forsøk, jf. strl. § 50</i>	23
3.2. STRAFFELOVENS SPESIELLE DEL	26
3.2.1. <i>Forberedelses - og forsøkshandlinger som selvstendige forbrytelser</i>	26
3.2.2. <i>Straff for forberedelseshandlinger til terror, jf. strl. § 147 a femte ledd</i>	29
3.3. OPPSUMMERING	35
4. FRA REAKTIV TIL PREAKTIV STRAFFERETT – RIKTIG LØSNING?	37
4.1. INNLEDNING	37
4.2. VEIEN FREM MOT KRIMINALISERING AV FORBEREDELSESHANDLINGER TIL TERROR VED STRL. § 147 A FEMTE LEDD	38
4.3. PÅ HVILKEN MÅTE KAN STRL. § 147 A FEMTE LEDD UTFORDRE GRUNNLEGGENDE PRINSIPPER I NORSK STRAFFERETT?	40
4.4. HVA BEGRUNNER BEHOVET FOR EN BESTEMMELSE SOM KRIMINALISERER FORBEREDELSESHANDLINGER TIL TERROR?	43
4.5. LIKEVEL FORSVARLIG?	45
4.6. AVSLUTNING	49

KILDELISTE	51
LOVER OG INTERNASJONALE KONVENSJONER	51
FORARBEIDER OG ANDRE PUBLIKASJONER FRA DET OFFENTLIGE	51
AVGJØRELSER	52
<i>Nasjonale</i>	52
<i>Internasjonale</i>	52
LITTERATUR	53
<i>Bøker</i>	53
<i>Artikler</i>	53
HØRINGSUTTALELSER	54

1. Innledning

1.1. Tema, aktualitet og problemstilling

På politiets forskningskonferanse i 2011 siterte Heidi Mork Lomell tidligere PST-sjef, Jørn Holmes uttalelse:

”Det viktigste er å forebygge, å slå ut terrormiljøene før noe skjer. [...] Vi kan i dag lytte på telefon når det er 51 prosent sannsynlighet for at mistenkte har begått alvorlig straffbare handlinger. Det vi dessverre trenger, er metoder som sikrer at vi tar terroristen mens han planlegger – lenge før han går mot målet. Gi oss gjerne all verdens strenge vilkår, men la oss få stoppe ham før det er for seint”¹.

Tema for avhandlingen er kriminalisering av forberedelseshandlinger til terror.

Etter blant annet terrorangrepet i USA 11. september 2001 og terroraksjonen mot regjeringen på regjeringskvartalet og AUF på Utøya 22. juli 2011 har Norge foretatt en rekke lovendringer for ytterligere terrorbekjempelse.² En av de siste endringene er lov 22. mai 1902 nr. 10 almindelig borgelig straffelov (straffeloven eller strl.) § 147 a femte ledd. Bestemmelsen åpner for å straffe den som forbereder en terrorhandling, slik Holme etterlyste i uttalelsen som er sitert ovenfor.

Utgangspunktet for straff i norsk rett bygger på et skille mellom straffri forberedelse og straffbart forsøk, jf. strl. § 49. Strl. § 147 a femte ledd bryter med dette utgangspunkt. Ved at bestemmelsen åpner for bruk av straff allerede på forberedelsesstadiet, er den således med på å endre den norske strafferettspleien.

Straff for forberedelser er likevel ikke et helt nytt fenomen, da norsk rett allerede inneholder bestemmelser som legitimerer straff før gjerningspersonen har kommet til straffbart forsøk. Som eksempel kan nevnes strl. §§ 269 om ran, 223 om frihetsberøvelse og 233 a om legemsbeskadigelse. Det som imidlertid skiller disse bestemmelsene fra strl. § 147 a femte ledd, er at disse bestemmelsene krever at gjerningspersonen har inngått forbund om å gjøre

¹ Bjørn Barland, Marit Egge og Tor-Geir Myhrer (red.), *Men er det rett?: om politiet og menneskerettighetene*, Oslo 2011 s. 91. (boken er skrevet med utgangspunkt i politiets forskningskonferanse i 2011 der Heidi Mork Lomell var foredragsholder).

² Se lov 22. mai 1902 nr. 10 almindelig borgelig straffelov kapittel 14.

den aktuelle gjerningsbeskrivelsen. Et slikt objektive forbundsvilkår krever ikke strl. § 147 a femte ledd. Straff kan etter bestemmelsen ilegges når gjerningspersonen har fullbyrdelsesforsett om å utføre en terrorhandling, samt ”foretar handlinger som legger til rette for og peker mot gjennomføringen”.

Dette inviterer til to problemstillinger. For det første vil jeg foreta en redegjørelse av strl. § 147 a femte ledd. Intensjonen er å avklare hvilke krav strl. § 147 a femte ledd stiller for å straffe forberedelseshandlinger til terror. Redegjørelsen vil foretas i lys av gjeldende rett på strafferettens område hva angår forsøk, herunder strl. §§ 49 og 50.

For det andre danner bestemmelsens mangel på objektive og klare vilkår, sammenholdt med at den legitimerer straff allerede på forberedelsesstadiet, grunnlag for å se nærmere på bestemmelsens forhold til grunnleggende prinsipper i norsk strafferett.

Formålet er å undersøke om, og i så fall hvordan, strl. § 147 a femte ledd utfordrer grunnleggende prinsipper som gjelder på strafferettens område. I forlengelsen av dette vil jeg drøfte hvorvidt bestemmelsen eventuelt kan forsvares.

1.2. Begrepsavklaring

Med grunnleggende prinsipper menes hovedretningslinjer som alltid er relevant og således skal tillegges vekt i lovgivningsprosessen.³ Graver uttrykker at grunnleggende prinsipper også kan være ”forestillinger om hva som utgjør [...] allmenne grunnlag for en bestemt type retts – og samfunnsorden som prinsippene skal anses å være del av”⁴. Som eksempel kan nevnes lovkravet som forutsetning for rettsikkerhet. Prinsippene kan således begrense rettsansvendere både i lovgivningsarbeidet og i konkrete avgjørelser om straff.

Begrepet terrorhandling er i strl. § 147 a femte ledd definert gjennom en henvisning til bestemmelsens første ledd. Etter strl. § 147 a første ledd foreligger en terrorhandling ved fullbyrdelse av en av bestemmelsens 14 opplistede primærforbrytelser, forutsatt at utførelsen er gjort med terrorforsett, jf. strl. § 147 a første ledd bokstav a-c. Til illustrasjon vil en

³ Se Nils Nygaard, *Rettsgrunnlag og standpunkt*, 2. Utgave, Oslo 2004 s. 261.

⁴ Hans Petter Graver, ”I prinsippet prinsipiell – om rettsprinsipper”, *Tidsskrift for rettsvitenskap*, 2006 s. 189-221 (s. 198).

terrorhandling etter bestemmelsen være fullbyrdelse av en mordbrann, jf. strl. § 148, utført med forsett om ”å skape alvorlig frykt i en befolkning”, jf. strl. § 147 a første ledd bokstav b.

Eskeland tar utgangspunkt i en videre definisjon ved å si at terrorhandlinger er ”voldshandlinger eller trusler om voldshandlinger rettet mot uskyldige [...] som skaper alvorlig frykt for liv, helse eller grunnleggende livsbetingelser i en befolkning”⁵.

Forberedelseshandlinger må i strafferetten defineres i forhold til forsøk. Siden vi skiller mellom straffri forberedelse og straffbart forsøk, jf. strl. § 49, må forberedelseshandlinger være de aktiviteter som ligger forut i tid før det straffbare forsøket. Forberedelseshandlinger vil derfor måtte betegnes som de handlinger som ligger et sted mellom straffri forberedelse og straffbart forsøk. Husabø definerer forberedelseshandlinger i strafferetten som ”*ei handling som er gjort med forsett om [...] å fullføra eit brotsverk, men utan at handlemåten har kome langt nok til at det utgjer eit straffbart forsøk [...]*”⁶.

1.3. Rettskildebildet og metodiske avklaringer

Avhandlingen er todelt. Den første delen har en rettsdogmatisk utførelse, da den systematiserer og kartlegger gjeldende rett ved hjelp av rettskildene lovtekst, forarbeider og rettspraksis (kapittel 3). Den andre delen har en rettspolitisk framstilling, ved at den drøfter hvilken innvirkning strl. § 147 a femte ledd har på grunnleggende prinsipper i norsk strafferett (kapittel 4). Ut over dette er det noen særskilte metodetrekk som må avklares.

Utgangspunktet i avhandlingen er strl. § 147 a femte ledd. Stortinget har imidlertid vedtatt lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven 2005 eller strl. 2005), som nylig er foreslått satt i kraft fra 1. oktober 2015.⁷ Jeg vil derfor benytte strl. 2005 som tolkningsfaktor og supplement for strl. 1902 hvor dette er nødvendig, så lenge den utfyller gjeldende rett på det aktuelle området.

⁵ Ståle Eskeland, *De mest alvorlige forbrytelser*, Oslo 2011 s. 201 andre avsnitt.

⁶ Erling Johannes Husabø, *Straffansvarets periferi*, Bergen 1999 s. 307 andre avsnitt.

⁷ Prop. 64 L (2014-2015) Lov om ikraftsetting av straffeloven 2005 (straffelovens ikraftsetningslov).

Forarbeidene til strl. § 147 a femte ledd er proposisjon 131 (2012-2013) med etterfølgende innstilling 442 (2012-2013)⁸. Innføring av en generell bestemmelse som kriminaliserer forberedelse til terror ble imidlertid foreslått allerede ved ikrafttreddelsen av strl. § 147 a i 2002.⁹ Odelstingsproposisjon nr. 61 (2001-2002) vil derfor også være relevant for avhandlingen. Dette vises særlig ved tolkningen av strl. § 147 a femte ledd, fordi bestemmelsens første ledd har betydning for skyldvurderingen i strl. § 147 a femte ledd.

Utover lovens ordlyd og forarbeider vil rettspraksis utgjøre en viktig rettskilde ved avhandlingens deskriptive del, da rettens oppgave er å tolke å anvende gjeldende rett på konkrete tilfeller. Strl. § 147 a femte ledd er imidlertid en forholdsvis ny rettsregel, og er så vidt jeg vet ennå ikke berørt i rettspraksis. Dette utgjør en metodisk utfordring hva angår tolkningen av strl. § 147 a femte ledd. Avgjørelsen inntatt i Rt. 2013 s. 789 behandler imidlertid spørsmål om overtredelse av strl. § 147 a *tredje ledd*.¹⁰ Bestemmelsens tredje og femte ledd har lik skyldvurdering, da de begge rammer forberedelser til ”terrorhandling”, jf. strl. § 147 a første ledd. Avgjørelsen kan således bidra til tolkningen av strl. § 147 a femte ledd, og vil derfor bli benyttet i denne sammenheng.

Da avhandlingen gjelder kriminalisering av forberedelse til terror etter norsk rett, vil norske rettskilder danne grunnlaget for avhandlingen. Av lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven eller mnskr.) § 2, jf. § 3 fremgår det imidlertid at EMK¹¹ skal gjelde som norsk lov, og dessuten ha forrang ved motstrid med intern norsk rett. Strl. § 1 andre ledd uttrykker videre at loven gjelder ”med de begrensninger som følger av overenskomst med fremmed rett og folkeretten for øvrig”. En tilsvarende formulering finnes også i lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven eller strpl.) § 4. Dette betyr at også EMK vil være relevant som rettskilde i framstillingen. Særlig vil dette vises under behandlingen av grunnleggende prinsipper i strafferetten (kapittel 2), da EMK hovedsakelig inneholder rettigheter som beskytter individene mot inngrep fra staten.

⁸ Prop. 131 L (2012-2013) Endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 mv. (forberedelse av terror m.m.) og Innst. 442 L (2012-2013) Innstilling fra justiskomiteen om endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 mv. (forberedelse av terror m.m.).

⁹ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot terrorisme – gjennomføring av FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme og FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 28. september 2001).

¹⁰ I dag strl. § 147 a *fjerde* ledd, endret ved lov 21. juni 2013 nr. 85 (ikr. 1. juli 2003 iflg. res. 20. juni 2003 nr. 712).

¹¹ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, vedtatt 4. november 1950.

Wien-konvensjonen¹² gir regler om tolkning av traktater. Selv om Norge ikke har ratifisert konvensjonen, er det sikker rett at den kommer til anvendelse ved tolkningen av EMK, da dens regler om traktattolkning er en kodifisering av alminnelig folkerett.¹³ Utgangspunktet for tolkningen er den naturlige forståelsen av ordlyden, lest i sammenheng med dens kontekst og formål, jf. Wien-konvensjonen art. 31 nr. 1. Begrunnelsen for en slik utvidet ordlydsfortolkning må ses på bakgrunn av at traktattekster ofte er gamle og generelle. Særsilt for tolkningen av EMK er videre Menneskerettsdomstolens (EMD) utstrakte konvensjonstolkning.¹⁴ EMD har ikke bare som oppgave å klarlegge konvensjonens innhold, slik som norske domstolers oppgave er for lovbestemmelser. Menneskerettsdomstolen utvikler også konvensjonen, da de ser på den som ”a living instrument which [...] must be interpreted in the light of present-day conditions”¹⁵.

En slik dynamisk tolkning gjelder imidlertid ikke for norske domstolers tolkning av EMK. I avgjørelsen inntatt i Rt. 2000 s. 996 uttaler Høyesterett at norske domstolers tilbakeholdenhet hva angår dynamisk tolkning av EMK må ses i sammenheng med norske domstolers manglende kunnskap om andre staters gjeldende rett. Utgangspunktet for norske domstoler ved tolkningen av EMK må derfor være den aktuelle ”konvensjonsteksten, alminnelige formålsbetraktninger og konvensjonsorganenes avgjørelser”¹⁶.

1.4. Avgrensning og videre fremstilling

Tema for avhandlingen er kriminalisering av forberedelse til terrorhandlinger ved strl. § 147 a femte ledd sett i sammenheng med grunnleggende prinsipper i norsk strafferett. Da avhandlingen vil ta utgangspunkt i et utvalg prinsipper som særlig gjør seg gjeldende for strl. § 147 a femte ledd, vil øvrige prinsipper derfor ikke behandles.

Likeledes velger jeg å foreta en positiv avgrensning til EMK, selv om også andre internasjonale konvensjoner er gjort til norsk rett gjennom mnskr. § 2. Begrunnelsen for dette må ses på bakgrunn av EMKs særstilling som rettskilde gjennom konvensjonens

¹² Vienna Convention on the Law of Treaties, vedtatt 23. mai 1969.

¹³ Sverre Erik Jebens, *Menneskerettigheter i straffeprosessen*, Oslo 2004 s. 48 andre avsnitt.

¹⁴ Jebens s. 63 første avsnitt.

¹⁵ EMDs dom 25. april 1978 *Tyrer v. The United Kingdom* premiss 31.

¹⁶ Rt. 2000 s. 996 (s. 1007 siste avsnitt).

overvåkningsorgan, EMD. Gjennom tolkning og dynamisk utvikling av konvensjonen, bistår EMD medlemsstatene i forståelsen av de rettigheter som følger av EMK.

Avhandlingen deles i fire hovedkapitler. I kapittel 2 vil jeg presentere et utvalg grunnleggende strafferettslige prinsipper som har betydning for strl. § 147 a femte ledd. Disse presenteres først, da de naturlig vil danne grunnlaget for avhandlingens videre drøftelse, særlig for kapittel 4. Kapittel 3 vil beskrive utgangspunktet i norsk strafferett. Jeg vil først behandle den generelle strafferetten, herunder strl. §§ 49 og 50, før jeg behandler forberedelses – og forsøkshandlinger som selvstendige forbrytelser og strl. § 147 a femte ledd. En slik fremstilling er hensiktsmessig, da strl. § 147 a femte ledd bygger på disse bestemmelsene, og således vil danne grunnlag for sammenligning. Endelig vil jeg i kapittel 4 foreta en rettspolitisk drøftelse om strl. § 147 a femte ledd truer grunnleggende prinsipper i norsk strafferett, og i så fall hvorvidt dette kan forsvares.

2. Hvilke særlige prinsipper gjelder for strafferetten?

2.1. Innledning

Når straff beskrives som ”*et onde som staten tilføyer en lovovertreder på grunn av lovovertrædelsen, i den hensikt at han skal føle det som et onde*”¹⁷, er det naturlig at det stilles visse krav både til lovgiver ved utformingen av straffebestemmelser og rettsanvendere ved håndhevelse av straff. Norsk rett forutsetter tilstedeværelse av fire grunnleggende vilkår for å idømme straff. Gjerningspersonen må ha utført en lovstridig handling på gjerningstidspunktet, han må ha utvist den grad av skyld som straffebudet oppstiller, det må ikke foreligge straffrihetsgrunner, og endelig må den straffesiktede være tilregnelig på handlingstidspunktet.¹⁸

Vilkåret om at straff krever en lovstridig handling, er uttrykk for prinsippet om at handlingen må være foreskrevet ved lov for å kunne straffes. Dette betegnes som en del av strafferettens legalitetsprinsipp. Norsk strafferett bygger videre på andre grunnleggende prinsipper som domstolen må ta med i vurderingen ved avgjørelsen av hvorvidt en person skal dømmes til straff. Disse retter seg også til lovgiver, og legger således føringer for en forsvarlig utvikling av strafferetten. Slike prinsipper er i likhet med legalitetsprinsippet, oftest ment å verne den straffesiktede mot maktmisbruk fra myndighetenes side.

Når myndighetene gis adgang til å benytte straff overfor enkeltindivider, følger det naturlig at det stilles visse krav til straff. Jeg vil derfor først redegjøre for straffens formål og virkning, samt dens begrunnelse. Fremstillingen av straffens grunnleggende prinsipper vil begrenses til prinsipper som er aktuelle hva gjelder strl. § 147 a femte ledd. Utover lovkravet, vil jeg imidlertid ikke komme videre inn på de øvrige straffbarhetsvilkårene.

2.2. Straffens formål og virkning

Straffens formål deles normalt inn i absolutte og relative straffeteorier.¹⁹ Mens de absolutte straffeteorier bruker straff for å oppnå rettferdighet, er formålet med relative straffeteorier at straffen skal være samfunnsnyttig. Det er den relative straffeteorien som er grunnlaget i norsk

¹⁷ Johs Andenæs, *Alminnelig Strafferett*, 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, Oslo 2004 s. 10 fjerde avsnitt. (Andenæs).

¹⁸ *Op.cit.* s. 101.

¹⁹ *Op.cit.* s. 67.

strafferett. Straffens formål er således begrunnet med fremtidig adferdsstyring, og ”herigjennom å bidra til et samfunn og en sameksistens som en ut fra gjeldende verdiprioriteringer anser som ønskelig”²⁰.

I så måte kan en tale om straffens tre tilsiktede virkninger.²¹ Først skal straffen sikre at den enkelte lovovertrederen ikke ønsker å begå lovbruddet igjen, omtalt som straffens individualpreventive virkning. I dette ligger at gjerningspersonen skal oppleve straffen som så negativ, at han ikke ønsker å utføre lovbruddet på ny. Videre skal straffen virke avskrekkende på samfunnet som sådan. Straffereguleringen skal medføre at borgerne ønsker å avstå fra å utføre den aktuelle handlingen for å slippe straff, kjent som straffens allmennpreventive virkning. Straffen kan på denne måten bidra til god moral og adferd hos borgerne. Endelig taler man om straffens bidrag til sosial ro og orden. Tanken er her at myndighetenes oppfyllelse av straff skaper trygghet og ro i samfunnet; de som begår lovbrudd *blir* straffeforfulgt og eventuelt dømt.

2.3. Straffens begrunnelse

Som et tilsiktet onde, står straff i motstrid med menneskets rett på frihet. Straff bør derfor benyttes med varsomhet. I forlengelsen av dette oppstår spørsmålet om hvilke hensyn som kan begrunne straff.

I forbindelse med lovarbeidet med den nye strl. 2005 uttrykte departementet at skadefølgeprinsippet bør være grunnlaget for kriminalisering.²² Straff bør derfor bare benyttes på handlinger som medfører skade eller fare for skade på vesentlige interesser. Departementet peker imidlertid på at ”den tillatte risiko” medfører at prinsippet ikke kan tolkes bokstavelig.²³ For eksempel vil det å drive et firma som tilbyr fallskjermhopping etter dette falle utenfor, selv om sporten er risikofylt. Et annet spørsmål er hvorvidt kriminalisering kan begrunnes for å oppnå økt kontrolltilgang for avverging av lovovertrедelser. Dette vil jeg komme tilbake til senere i avhandlingen.

²⁰ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven) s. 77 siste avsnitt.

²¹ *Op.cit.* s. 78.

²² *Op.cit.* s. 88.

²³ *Op.cit.* s. 89.

Videre bør straff bare benyttes hvor det ikke foreligger andre mildere og egnede sanksjoner.²⁴ Dette må ses i sammenheng med straffens karakter, og gjør seg således særlig gjeldende overfor mildere overtredelser.

Endelig må straffen som sanksjon være hensiktsmessig.²⁵ Dette leder til en avveining mellom straffens fordeler og uheldige sidevirkninger. Avveiningen må vise at fordelene ved å straffe er klart større enn straffens eventuelle konsekvenser.²⁶ Spørsmålet er hvorvidt skadene man avviker ved å kriminalisere, veier tyngre enn konsekvensen straffen vil medføre for den det gjelder. Bare hvor dette spørsmål kan besvares bekreftende, er straff som sanksjon legitimt.

2.4. Grunnleggende prinsipper

2.4.1. Straff krever lovhjemmel

Et av grunnvilkårene for straff er at gjerningspersonen har utført en *lovstridig* handling på gjerningstidspunktet. Lovkravet utgjør sammen med forbudet mot straffelover med tilbakevirkende kraft, legalitetsprinsippet på strafferettens område.

Kravet om lovhjemmel er gitt av hensyn til borgerne. Når loven uttrykkelig angir hvilke handlinger som er straffbar, medfører dette at borgerne sikres mot vilkårlig straffeileggelse. På denne måten er lovkravet med på å ivareta individenes forutberegnelighet og rettssikkerhet.²⁷

Lov av 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven eller Grl.) § 96 gir uttrykk for lovkravet gjennom uttrykket "[i]ngen kan dømmes uten etter lov". Det er sikker rett at begrepet "dømmes" skal tolkes som straffedømmes.²⁸ Begrepet "lov" skal tolkes som formell norsk lov eller provisorisk anordning.²⁹ Innholdet i lovkravet kan imidlertid ikke utledes utelukkende av Grl. § 96.

²⁴ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 88.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 93.

²⁷ Helge Røstad, "Lovprinsippet i strafferetten: Noen refleksjoner", *Innkast i straffefeltet*, 1993 s. 67-87 (s. 70-71).

²⁸ Se blant annet Andenæs s. 104 og Røstad (s. 70).

²⁹ Jørgen Aall, *Rettsstat og Menneskerettigheter*, 3. Utgave, Bergen 2011 s. 111 første avsnitt.

I avgjørelsen *Kokkinakis mot Hellas* innfortolker EMD et lovkrav i EMK art. 7 nr. 1. EMK art. 7 nr. 1 statuerer at ”no one shall be held guilty of any criminal offence [...] which did not constitute a criminal offence under national or international law”. EMD uttaler i avgjørelsen at i tillegg til forbud mot straff med tilbakevirkende kraft, gir EMK art. 7 nr. 1 uttrykk for ”the principle that only the law can define a crime and prescribe a penalty [...] and the principle that the criminal law must not be extensively construed to an accused’s detriment, for instance by analogy; it follows from this that an offence must be clearly defined in law”³⁰. Avgjørende for oppfyllelse av lovkravet er ifølge EMD at ”the individual can know from the wording of the relevant provision and, if need be, with the assistance of the courts’ interpretation of it, what acts and omissions will make him liable”³¹.

Avgjørelsen viser at normens formelle status ikke har betydning, slik som etter norsk rett. Det avgjørende for hvorvidt lovkravet er oppfylt, er hvorvidt regelen er forutberegnelig for den det gjelder.

Hensynet bak lovkravet innebærer derfor at prinsippet stiller krav i to retninger. For det første må lovgiver sikre at straffebestemmelser er tilstrekkelig klar og presis. For det andre må lovbestemmelser bare benyttes innenfor sitt naturlige anvendelsesområde.

Rettspraksis har flere eksempler på at Høyesterett har latt være å idømme straff med begrunnelse om at lovbestemmelsen ikke kunne anvendes utenfor sitt naturlige anvendelsesområde.³² Et kjent eksempel er ”Telefonsjikanedommen”, inntatt i Rt. 1952 s. 989, hvor Høyesterett kom til at lovkravet ikke var oppfylt. Uttrykket ”alminnelig fred og orden” i strl. § 350 første ledd, måtte etter Høyesterett forstås som ”stedet der forstyrrelseshandlingen foregår eller virker”³³. Uttrykket ”nattero”, jf. strl. § 350 andre ledd, måtte forstås som fra det tidspunkt folk har tatt kveld. Når telefonoppringningen skjedde til et privat hjem før ektefellene hadde sovnet, kom Høyesterett til domfellelse ikke kunne skje etter den angitte bestemmelsen. Selv om avgjørelsen er av eldre dato, viser den hvordan legalitetsprinsippet setter skranker for domstolens kompetanse, og således verner mot vilkårlig straffeileggelse.

³⁰ EMDs dom 25. mai 1993 *Kokkinakis v. Greece* premiss 52.

³¹ *Ibid.*

³² Se blant annet Rt. 2012 s. 1211, Rt. 1995 s. 1734.

³³ Rt. 1952 s. 989 (s. 989 siste avsnitt).

Kravet om å sikre tilstrekkelig klare og presise straffebestemmelser utfordres av utvikling og endring i samfunnet. I tillegg ville det, både for rettsanvendere og borgerne, virke mot sin hensikt å skulle operere med en for detaljorientert lovgivningsteknikk. De kvalitative krav som lovkravet oppstiller har imidlertid som funksjon å tilstrebe en så presis og klar lov som mulig, slik at borgerne er i stand til å forutberegne sin rettsstilling gjennom lov.

Utarbeidelsen i forbindelse med strl. 2005 er i så måte illustrerende.

Straffelovkommisjonsutvalget foreslo her ikke å videreføre strl. § 97 som ilegger straff for den som ”utilbørlig søker eller utnytter forbindelse med eller beskyttelse av okkupasjonsmakten eller dens hjelpere for å skaffe seg eller andre en fordel eller å fremme andres formål”. Utvalget mente at bestemmelsens straffbarhetsvilkår var for vag, og uttalte at ”sterke hensyn [må] tilsi kriminalisering hvis man skal akseptere så problematiske straffbarhetsvilkår”³⁴. Eksemplet illustrerer hvordan legalitetsprinsippet også eksisterer i lovgivningsprosessen, ved at lovbestemmelser til en hver tid må tilstrebes å være så presis og klar som mulig for å oppfylle lovkravet.

2.4.2 Uskyldpresumsjonen

Uskyldpresumsjonen er et grunnleggende rettsstatsprinsipp i norsk strafferett, og innebærer at enhver skal anses uskyldig inntil skyld er bevist etter lov. Prinsippet kommer ikke direkte til uttrykk i intern nasjonal lov, men fremgår av EMK art. 6 nr. 2, jf. mnskr. § 2.

EMK art. 6 nr. 2 stadfester at ”everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law”. Ordlyden tilsier at uskyldpresumsjonens vern begrenser seg til den straffesiktede, jf. uttrykket ”charged with a criminal offence”. EMD har imidlertid uttalt at det avgjørende for vernet er hvorvidt den det gjelder er ”substantially affected”.³⁵ På grunn av uskyldpresumsjonens særegne karakter, støtter Aall også en lempeligere tolkning enn hva ordlyden isolert tilsier.³⁶ Sammenlignet med EMK art. 6 som gir individet rettigheter i ulike faser ved rettergangen, retter uskyldpresumsjonen seg derimot generelt til hele rettergangen. Da strl. § 147 a femte ledd er en straffebestemmelse, er det imidlertid klart at EMK art. 6 nr. 2 kommer til anvendelse.

³⁴ NOU 2003: 18 Rikets sikkerhet: Straffelovkommisjonens delutredning 8 punkt 7.2.3.3 (under overskriften ”straffeloven § 83 b – Utilbørlig bistand fra okkupasjonsmakten utenfor krigstid og § 97 – Utilbørlig forbindelse med okkupasjonsmakten”).

³⁵ EMDs dom 27. februar 1980 *Deweere v. Belgium* premiss 46. Se også Aall s. 383.

³⁶ Aall s. 416 annet avsnitt.

Formålet bak uskyldpresumsjonen er å verne uskyldige mot å bli straffedømt. Begrunnelsen må ses i sammenheng med straffes karakter. Når straff er det største inngrep en borger kan bli påført av staten, er det viktig at straffen begrenses til den eller de som faktisk har skyld i handlingen. Dette sikrer tillit til strafferettspleien. Strandbakken uttrykker prinsippet slik at det er bedre at en *skyldig* går fri, enn at en *uskyldig* blir straffedømt.³⁷

Jebens fremhever samtidig at EMK art. 6 nr. 2 ikke innebærer noen garanti mot at uskyldige blir dømt til straff.³⁸ En slik påstand tilsier at så lenge avgjørelsen er basert på uskyldpresumsjonen, foreligger ingen krenkelse etter EMK art. 6 nr. 2 selv om avgjørelsen faktisk er uriktig. Uansett hvorvidt uskyldpresumsjonen må defineres som en garanti eller målsetting mot at uskyldige blir straffedømt, er det helt klart at prinsippet stiller krav til ulike myndighetsaktører ved utformingen og utføringen av strafferettssystemet.

Når EMK art. 6 nr. 2 krever at enhver som er straffesiktet skal anses uskyldig inntil ”*proved guilty according to law*” (min kursivering), må det tolkes slik at uskyldpresumsjonen stiller krav til bevisene ved avgjørelse av straff. En slik tolkning er også i tråd med prinsippets formål om å verne uskyldige mot straff.

For uskyldpresumsjonens krav til bevis er EMD-avgjørelsen Barberà, Messequé og Jabardo mot Spania illustrerende.³⁹ Saken gjaldt spørsmål om domfellelse for terrorvirksomhet. For bevisvurderingen uttaler EMD at ”the burden of proof is on the prosecution, and any doubt should benefit the accused”⁴⁰.

Uttalelsene viser at uskyldpresumsjonens krav til bevis gir seg utslag i flere retninger. For det første har påtalemyndigheten ansvaret for å bevise tiltaltes skyld. For det andre innebærer bevisreglene at det må stilles strenge beviskrav i straffesaker. At påtalemyndigheten har ansvaret for å bevise tiltaltes skyld, innebærer videre at påtalemyndigheten både skal fremskaffe og føre bevisene. I norsk rett fremgår bevisføringsplikten indirekte av strpl. § 289 andre ledd som uttrykker at aktor skal ”kort nevne de bevis som vil bli ført”.

³⁷ Asbjørn Strandbakken, *Uskyldpresumsjonen*, Bergen 2003 s. 80 første avsnitt.

³⁸ Jebens s. 436 tredje avsnitt.

³⁹ EMDs dom 6. desember 1988 *Barberà, Messequé and Jabardo v. Spain*.

⁴⁰ *Op.cit.* premiss 77.

Formålet med et strengt beviskrav må leses i lys av uskyldpresumsjonens intensjon om å verne individer mot uriktig idømmelse av straff. Det strenge beviskravet kan videre forklares med straffens begrunnelse. Avgjørende for at straffen skal virke moraldannende og bidra til ro og orden, er at de som straffen formelt retter seg mot har tillit til straffeutøverne. En forutsetningen for tillit er blant annet betydningen av at straffen oppleves rettferdig. Dette innebærer et krav om at de som blir utsatt for straff, faktisk er skyldig i de påståtte lovstridige handlingene.⁴¹

Det strenge beviskrav innebærer videre at påtalemyndighet og domstol må godtgjøre at siktede er skyldig. Påtalemyndigheten skal føre bevis, mens domstolen, som uavhengig og upartisk, på bakgrunn av bevisførselen, skal avgjøre om siktede er skyldig i den påståtte handlingen. At tvil omkring fakta skal komme tiltalte til gode, fremgår indirekte av straffeprosessloven. For påtalemyndigheten kan dette leses av blant annet strpl. § 254. For domstolen følger dette for eksempel av strpl. §§ 38 og 294.

2.4.3. Individets private autonomi og rett til beskyttelse mot privatliv

En grunnleggende tanke som har eksistert i lang tid er menneskets frihet og suverenitet over seg selv. FNs menneskerettserklæring⁴² art. 3 statuerer enhvers rett til liv, frihet og sikkerhet. Erklæringen er imidlertid ikke formelt rettslig bindende, selv om den i praksis har virkning som en politisk prinsipperklæring.⁴³

EMK gir derimot slike rettigheter rettslig forankring. Etter EMK art. 8 nr. 1 gis enhver "right to respect for his private and family life, his home and his correspondence". En tolkning av ordlyden tilsier at vernet rekker vidt. Aall beskriver privatlivet som "en sfære hvor individet kan motsette seg at andre, det være seg private eller offentlige myndigheter, griper inn uten samtykke"⁴⁴. Det er imidlertid vernet mot inngrep fra myndighetene som er interessant sett i forhold til strl. § 147 a femte ledd. Slike inngrep består ofte i etterforskningstiltak i form av telefonavlytting eller registrering for å undersøke hvorvidt en person kan dømmes for forberedelse til terror.

⁴¹ Strandbakken s. 69.

⁴² Universal Declaration of Human Rights, vedtatt 10. desember 1948.

⁴³ Jebens s. 85 siste avsnitt.

⁴⁴ Aall s. 195.

Selv om et etterforskningstiltak kan utgjøre et inngrep i ens privatliv, er det ikke gitt at inngrepet medfører konvensjonskrenkelse. EMK art. 8 nr. 2 gir myndighetene adgang til å gripe inn i de vernede rettighetene etter nr. 1, forutsatt at visse vilkår er oppfylt.

Konvensjonsmessig inngrep krever for det første at inngrepet er ”in accordance with law”, jf. EMK art. 8 nr. 2. I EMD-avgjørelsen *Malone mot Storbritannia* fremgår det at utgangspunktet for lovkravet er den samme som for blant annet EMK art. 7 nr. 1.⁴⁵ For norsk retts vedkommende innebærer dette at inngrepet må ha hjemmel i lov, samt at det må oppfylle visse kvalitative krav, herunder være tilgjengelig og tilstrekkelig klar og presis.

EMD uttaler imidlertid i den samme avgjørelsen at tilgjengelighetskravet i lovkravet er noe lempeligere i saker hvor inngrepet er gjort i forbindelse med etterforskning, da et slikt krav vil kunne ødelegge myndighetenes etterforskning ved at personen innretter sin adferd etter dette.⁴⁶

Videre krever art. 8 nr. 2 at begrunnelsen for inngrepet finnes i en eller flere av artikkelens opplistede formål. Hvor hjemmelen for tvangsmiddelbruk for eksempel kan begrunnes i å forebygge kriminalitet, vil dette være innenfor rammene av de inngrep som konvensjonen kan tillate.

Inngrepet må endelig være ”necessary in a democratic society”, jf. art. 8 nr. 2. En tolkning tilsier at det ikke er tilstrekkelig at inngrepet har et legitimt formål. Konvensjonsmessig inngrep må i tillegg være nødvendig *for å oppnå formålet*.

I avgjørelsen *Olsson mot Sverige* formulerte EMD nødvendighetskravet som et krav om at ”the interference corresponds to a pressing social need and, in particular, that it is proportionate to the legitimate aim pursued”⁴⁷. Vilkåret innebærer derfor en forholdsmessighetsvurdering hvor formålet med inngrepet må stå i sammenheng med middelet som benyttes for å nå det aktuelle formål. Aall formulerer vurderingen slik at

⁴⁵ EMDs dom 2. august 1984 *Malone v. United Kingdom* premiss 66.

⁴⁶ *Op.cit.* premiss 67.

⁴⁷ EMDs dom 24. mars 1988 *Olsson v. Sweden (No. 1)* premiss 67.

spørsmålet blir om det etter omstendighetene var ”nødvendig å gå frem på en så inngripende måte”⁴⁸.

For nødvendighetsvurderingen har EMD imidlertid akseptert en viss skjønnsmargin for statene. Avgjørelsen *Klass mot Tyskland* er i så måte illustrerende. Her godtok EMD statens regulering med hemmelig avlytting nettopp fordi Tyskland anså det nødvendig av hensyn til nasjonal terrortrussel.⁴⁹

Myndighetenes bruk av tvangsmidler begrenses således av det vern den enkelte nyter av EMK art. 8 nr. 1. EMK art. 8 nr. 2 gir imidlertid statene adgang til inngrep, særlig hvor dette kan begrunnes i samfunnssikkerhet og kriminalitetsbekjempelse. Dessuten nyter statene en viss skjønnsmargin hva angår kravet om at inngrepet må være nødvendig sett i sammenheng med formålet.

2.5. Oppsummering

Gjennomgangen viser at strafferetten skiller seg fra de øvrige rettsområder ved at staten er gitt myndighet til å foreta inngrep overfor den enkelte i form av straff. Som det sterkeste middel individet kan bli påført av staten, gjelder det derfor flere grunnleggende prinsipper og hensyn på strafferettens område. Disse gjelder både for rettsanvendere i konkrete saker om avgjørelse av straff og for lovgivere i mer generelle kriminaliseringsspørsmål.

⁴⁸ Aall s. 142 siste avsnitt.

⁴⁹ EMDs dom 6. september 1978 *Klass v. Germany* premiss 48-49.

3. Gjeldende rett

3.1. Straffelovens alminnelige del

Strl. § 229 straffer den som ”skader en anden paa Legeme eller Helbred eller hensetter nogen i Afmagt, Bevistløshet eller lignende Tilstand [...]”, og strl. § 291 straffer den som ”rettstridig ødelegger, skader, gjør ubrukelig eller forspiller en gjenstand som helt eller delvis tilhører en annen”. Disse bestemmelsene retter seg, i likhet med de fleste andre straffebud i straffeloven, mot fullendte forbrytelser. Hvor gjerningspersonen ikke har fullført forbrytelsen som straffebudet beskriver, vil ikke lovkravet være oppfylt, og han kan således ikke straffes etter bestemmelsen.

Det kan imidlertid tenkes at gjerningspersonens handlinger er like straffverdige selv om han ikke har kommet så langt som til fullbyrdelse av forbrytelsen. Gjerningspersonen kan for eksempel ha blitt hindret i å fullføre fordi han ble oppdaget eller av andre grunner ble hindret.⁵⁰ I slike tilfeller må det vurderes om gjerningspersonen kan straffes for forsøk, jf. strl. § 49. Bestemmelsen definerer straffbart forsøk ved å skille mellom straffri forberedelse, straffbart forsøk og fullbyrdet forbrytelse. Den øvre grensen for straffbart forsøk avgjør hvorvidt gjerningspersonen kan straffes for fullbyrdet forbrytelse eller forsøk. Dette er et spørsmål om straffutmåling, og vil således ikke bli behandlet her. Den nedre grensen for straffbart forsøk på forbrytelser er imidlertid mer interessant, fordi den skiller mellom hvorvidt gjerningspersonen kan gå fri eller straffes for forsøk. Dette omtales som grensen mellom straffri forberedelse og straffbart forsøk.

3.1.1. Grensen mellom straffri forberedelse og straffbart forsøk, jf. strl. § 49

Straffbart forsøk krever etter strl. § 49 at ”der er foretaget en Handling, hvorved dens Udførelse tilsigtedes paabegyndt”.

Etter ordlyden er det klart at forsøksstraff bare er aktuelt i de tilfeller hvor gjerningspersonen ennå ikke har fullbyrdet forbrytelsen. På den andre siden må det kreves at gjerningspersonen har utført konkrete handlinger, jf uttrykket ”foretaget Handling”. Begrepet ”tilsitedes paabegyndt” taler for at det må være en viss sammenheng mellom den eller de handlingene som er utført og fullbyrdelsen av forbrytelsen. Hvor mye som konkret kreves av

⁵⁰ Andenæs s. 344.

gjerningspersonen, eller hvor langt han må ha kommet i tid og sted frem mot fullførelsen av forbrytelsen for å overtre grensen for straffri forberedelse, kan derimot ikke utledes av ordlyden.

En klar grense kan heller ikke trekkes etter forarbeidene.⁵¹ Hvorvidt det foreligger straffbart forsøk eller ikke, må derfor avgjøres etter en konkret vurdering for det enkelte straffebud.⁵²

Den nye strl. 2005 gir i § 16 en mer utfyllende definisjon av forsøksstraff. Etter ordlyden kreves det at gjerningspersonen ”foretar noe som leder direkte mot utføringen”. Selv om strl. 2005 § 16 benytter en annen formulering av forsøksstraff enn strl. § 49, fremgår det uttrykkelig av forarbeidene at strl. 2005 § 16 bygger på gjeldende rett.⁵³ Bestemmelsen kan således bidra til tolkningen av grensen mellom straffri forberedelse og straffbart forsøk i strl. § 49.

Når strl. 2005 § 16 krever at handlingene må lede ”direkte mot utføringen”, vises det enda tydeligere at forsøksstraff krever en viss nærhet mellom det som er gjort, og det som gjenstår å gjøre for å fullbyrde forbrytelsen. Forarbeidene støtter en slik tolkning når det fremgår at det etter de foretatte handlingene må fremstå som rimelig og naturlig å fastslå straffbart forsøk.⁵⁴

Grensen mellom straffri forberedelse og straffbart forsøk er vurdert i avgjørelsen inntatt i Rt. 2008 s. 867. Spørsmålet for Høyesterett var hvorvidt gjerningspersonen kunne dømmes for forsøk på seksuell omgang med mindreårig, jf. strl. §§ 196, jf. 49. For vilkåret om at gjerningspersonen må ha foretatt seg noe som leder direkte mot utføringen, uttalte Høyesterett at det avgjørende er ”den tidsmessige nærhet mellom det som er gjort, og det som gjenstår, handlingens karakter og den psykologiske forskjell mellom dem [...]”⁵⁵. Høyesterett erkjente at det faktum at gjerningspersonen hadde tatt fornærmede på låret i bilen på vei til hotellet var av seksuell karakter, og således kunne tale for straffbart forsøk. Likevel kom Høyesterett til at grensen for straffbart forsøk i dette tilfellet ikke var oversteget. For det første var det stor tidsmessig avstand mellom handlingen i bilen og den planlagte seksuelle omgangen. Dessuten var det store psykologiske forskjeller mellom handlingene som var foretatt og det som

⁵¹ NOU 1983: 57 Straffelovgivningen under omforming: Straffelovkomisjonens delutredning 1.

⁵² *Op.cit.* s. 132.

⁵³ NOU 2002: 4 Ny straffelov: Straffelovkomisjonens delutredning 7 s. 212.

⁵⁴ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 414 sjette avsnitt.

⁵⁵ Rt. 2008 s. 867 (avsnitt 20).

gjenstod. Selv om gjerningspersonen hadde sjekket inn og betalt for hotellrommet hvor den seksuelle omgangen skulle skje, var dette handlinger som i seg selv ikke hadde noen seksuell karakter.

I avgjørelsen inntatt i Rt. 1996 s. 766 kom Høyesterett imidlertid til at grensen for straffbart forsøk på ran var overtrådt, jf. strl. §§ 268, jf. 267, jf. 49. Gjerningspersonene hadde forundersøkt stedet, skaffet seg bil ved bilbrukstyveri, samt parkert utenfor kjøpesenteret hvor ranet skulle gjennomføres. Ved tidspunktet for pågripelsen stod gjerningspersonene utenfor bilen iført maskering og tåregass samt en uladd avsaget hagle. Høyesterett erkjente at siden det var usikkert når ransofferet ville komme, og hvorvidt han ville komme alene, kunne tale mot at grensen for straffbart forsøk var overskredet. Likevel kom de til at det forelå ”en slik nærhet i tid fra det som var foretatt til selve ranshandlingen måtte ventes å skje, og en så liten psykologisk forskjell mellom det som var gjort og det som stod igjen, at grensen for straffri forberedende handling her må anses å være overskredet”⁵⁶.

Sakene viser at det vanskelig lar seg gjøre å oppstille noen generell regel for grensen mellom straffri forberedelse og straffbart forsøk. Likevel benyttet Høyesterett, i begge avgjørelsene, de samme momenter for vurderingen av hvorvidt det forelå straffbart forsøk eller ikke. Med utgangspunkt i en konkret helthetsvurdering for det enkelte tilfelle, vil momenter av betydningen for fastsettelsen av den nedre grensen for forsøk derfor måtte være den tidsmessige nærhet mellom det som er gjort og det som gjenstår, handlingens karakter, og den psykologiske forskjell mellom dem.

Selv om straff etter strl. § 49 ikke krever at gjerningspersonen oppfyller straffebestemmelsens objektive gjerningsbeskrivelse, forutsetter straff at gjerningspersonen har utvist tilstrekkelig grad av skyld. Når strl. § 49 ikke sier noe uttrykkelig om hvilken skyldgrad som kreves, må det legges til grunn at hovedregelen om forsett kommer til anvendelse, jf. strl. § 40. En slik tolkning støttes også av forarbeidene, hvor det fremgår at uttrykket ”tilsigtetes” i ordlyden innebærer et krav om at gjerningspersonen har utvist forsett.⁵⁷

⁵⁶ Rt. 1996 s. 766 (s. 768).

⁵⁷ NOU 1983: 57 s. 132 siste avsnitt.

Forsøksstraff krever således at gjerningspersonen har hatt som forsett å fullføre den aktuelle lovovertrædelsen. Forsettet må videre dekke hele den objektive gjerningsbeskrivelsen i straffebudet, jf. dekningsprinsippet.

Hva forsettskravet videre innebærer, sier imidlertid ikke strl. § 40 noe om. Det fremgår imidlertid av forarbeidene at innholdet i forsettskravet dels må søkes i rettspraksis og teori.⁵⁸ Strl. 2005 kan dessuten tjene som tolkningsmoment.

Etter strl. 2005 § 22 foreligger forsett når gjerningspersonen foretar en handling som dekker straffebudets gjerningsbeskrivelse med ”hensikt”, ”med bevissthet om at handlingen sikkert eller mest sannsynlig dekker gjerningsbeskrivelsen” eller ved å ”holde det for mulig at handlingen dekker gjerningsbeskrivelsen, og velger å handle selv om det skulle være tilfellet”, jf. bokstav a-c. Denne formulering har også Høyesterett benyttet ved forsettsvurderingen, slik at den må antas å gi uttrykk for gjeldende rett.⁵⁹

Forarbeidene uttrykker imidlertid at det er tilstrekkelig for forsøksstraff etter strl. § 49 at gjerningspersonen har utvist vanlig forsett.⁶⁰ Dette betyr at det er de to sistnevnte alternativene i strl. 2005 § 22 som i dette tilfelle er relevant, jf. bokstav b og c.

Etter strl. 2005 § 22 bokstav b foreligger forsett for det første hvor gjerningspersonen handlet ”med bevissthet om at handlingen sikkert eller mest sannsynlig dekker gjerningsbeskrivelsen”. En tolkning tilsier at gjerningspersonen har forsett når han anser det for mer sannsynlig at handlingene dekker gjerningsbeskrivelsen i straffebudet enn ikke. Dette betyr at forsett ikke krever at gjerningspersonen trenger å ha et ønske om at handlingene skal dekke gjerningsbeskrivelsen, for å kunne straffes.

Etter Andenæs er det gjerningspersonens subjektive side på tidspunktet for handlingene som er avgjørende.⁶¹ Dette betyr at hvorvidt skyld foreligger, må ta utgangspunkt i om det *for gjerningspersonen* forelå sannsynlighetsovervekt for at handlingene ville oppfylle den objektive gjerningsbeskrivelsen. En slik tolkning kan også utledes av ordlyden, ved at begrepet ”bevissthet” retter seg mot *gjerningspersonens* sinnelag.

⁵⁸ NOU 1983: 57 s. 117 første avsnitt.

⁵⁹ Se for eksempel Rt. 1991 s. 600 (s. 602) og Rt. 2007 s. 1559 (avsnitt 18).

⁶⁰ NOU 1983: 57 s. 132-133.

⁶¹ Andenæs s. 234 første avsnitt.

Etter strl. 2005 § 22 bokstav c foreligger også forsett hvor gjerningspersonen ”holder det for mulig at handlingen dekker gjerningsbeskrivelsen, og velger å handle selv om det skulle være tilfellet”. En tolkning tilsier at forsettskravet kan være oppfylt selv om gjerningspersonen ikke anser det som sikkert eller overveide sannsynlig at handlingen dekker gjerningsbeskrivelsen. Det er også tilstrekkelig for å oppfylle skyldkravet at han har sett muligheten. En betingelse er imidlertid at gjerningspersonen har tatt valget om å handle, selv om handlingen kan dekke gjerningsbeskrivelsen. Han må på denne måten ha godtatt risikoen.

Avgjørelsen inntatt i Rt. 1991 s. 600 er eksemplifiserende. Saken gjaldt spørsmål om overtredelse av strl. § 162 for ulovlig innførsel av narkotika. Spørsmålet for Høyesterett var hvorvidt lagmannsretten hadde lagt til grunn riktig vurdering av forsettskravet. Etter lagmannsretten forelå forsett da ”han ville ha gjennomført innførselen *dersom han hadde visst eller regnet det som sannsynlig* at det var et slikt parti han hadde med seg”⁶² (min kursivering). Høyesterett kom til at en slik forsettsvurdering var uriktig, og uttalte med støtte i tidligere rettspraksis at forsett krever at ”gjerningsmannen har tatt det standpunkt å foreta handlingen selv om den følge straffebudet beskriver, skulle inntre. [...] Det som gjelder for forsett med hensyn til følger, gjelder tilsvarende med hensyn til andre gjerningsmomenter i vedkommende straffebud”⁶³.

Avgjørelsen bekrefter at forsettskravet, slik det er formulert i strl. 2005 § 22 bokstav c, krever at gjerningspersonen har tatt beslutning om å utføre handlingen straffebudet beskriver, selv om han anså det for mulig at handlingen dekker gjerningsbeskrivelsen. Forsett er derfor betinget av en *positiv innvilgelse* hos gjerningspersonen. Den hypotetiske innvilgelsesteori som lagmannsretten i saken benyttet, er således ikke tilstrekkelig for å statuere forsett.

3.1.2. Tilbaketreden fra forsøk, jf. strl. § 50

Strl. § 50 åpner for straffrihet hvor ”den skyldige af egen fri Vilje enten afstaar fra den forbryderske Virksomhed, før endnu fulendt Forsøg foreligger, eller forebygger den Følge, ved hvis Indtrædelse Forbrydelsen vilde være fullbyrdet, forinden han endnu ved, at den forbryderske Virksomhed er opdaget”.

⁶² Rt. 1991 s. 600 (s. 601).

⁶³ *Op.cit.* (s. 602).

Straffri tilbaketreden krever etter bestemmelsen oppfyllelse av to hovedvilkår. For det første må gjerningspersonen enten avbryte fullførelsen av overtredelsen eller avverge fullføringen, *før* fullbyrdelsen inntreffer. For det andre må tilbaketredelsen være frivillig, jf. uttrykket ”af egen fri Vilje”.

Hvor straffrihet krever at gjerningspersonen avstår fra den forbryterske virksomhet, må dette tolkes slik at vilkåret retter seg mot den som ennå ikke har utført alle handlingene som skal til for å fullføre forbrytelsen, jf. uttrykket ”før endnu fulendt Forsøk foreligger”. Begrepet ”afstaar”, taler for at straffrihet krever at gjerningspersonen avbryter handlingene og ikke utfører de siste aktivitetene som leder til fullbyrdet forbrytelse.

Har gjerningspersonen derimot gjort alt som skal til for å fullføre forbrytelsen, men det foreligger et tidsintervall fra gjerningspersonens fullførte handlinger og til fullbyrdelsen av forbrytelsen skjer, krever straffrihet at gjerningspersonen aktivt stanser fullbyrdelsen, jf. uttrykket ”forebygger den Følge”. I motsetning til for ufullendte forsøk, hvor straffrihet krever passivitet fra gjerningspersonen, krever straffrihet her at gjerningspersonen utfører de handlinger som skal til for å sikre at fullbyrdelsen ikke skjer.

Uttrykket ”forinden han endnu ved, at den forbryterske Virksomhed er opdaget”, innebærer at straffrihet for fullendte forsøk bare kan gis hvor forebyggelsen skjer før den pågående forbrytelsen er oppdaget. Bestemmelsens begrep ”den” må leses i sammenheng med virksomheten, slik at straffrihet kan være utelukket selv om gjerningspersonen ikke er oppdaget. På den andre siden krever utelukkelse av straffrihet at oppdageren vet at handlingene faktisk er forbrytersk. Uttrykket ”forinden han ved” tilsier samtidig at det er *gjerningspersonens* kunnskap som er av betydning for mulighetene for straffrihet. Dette betyr at hvor gjerningspersonen ennå ikke vet at den forbryterske virksomheten er oppdaget, er muligheten for straffri tilbaketreden fortsatt til stede.

Til illustrasjon kan nevnes hvor en person har plassert en tidsinnstilt bombe i en koffert utenfor naboens dør. Så lenge naboen ikke vet at kofferten inneholder en bombe, er adgangen til straffri tilbaketreden fortsatt til stede fordi naboen ikke vet at det er en *forbrytersk* virksomhet. Straks naboen får kunnskap om at kofferten inneholder en bombe, kan det

imidlertid være utelukkelse av straffrihet, forutsatt at personen som plasserte kofferten med bomben der, vet at naboen har fått kunnskap om koffertens innhold.

Både for fullendte og ufullendte forsøk krever straffri tilbaketreden etter ordlyden at gjerningspersonen avstår eller forebygger fullbyrdelsen *frivillig*.

En tolkning tilsier at gjerningspersonen ikke kan gå straffri hvor han for eksempel blir avbrutt fra utførelsen fordi han blir oppdaget. Straffrihet kan derfor bare innvilges når gjerningspersonen har et ønske om at forbrytelsen ikke skal utføres. Hvor mye som skal til for at vilkåret er oppfylt, kan verken utledes av ordlyden eller av forarbeidene.⁶⁴

Vilkåret om at gjerningspersonen må ha trådt tilbake av egen fri vilje er behandlet i avgjørelsen inntatt i Rt. 2005 s. 1625 som omhandler forsøk på tyveri, jf. strl. §§ 257, jf. 49. Gjerningspersonene hadde gitt opp tyveriet da bilene var låst, og for den ene gjerningspersonen fikk han heller ikke hånden gjennom kalesjen. Høyesterett uttalte at vilkåret om eget fri vilje i strl. § 50 innebærer at "[g]jerningspersonen må ha oppgitt forsøket til tross for at han mente å kunne oppnå sitt resultat ved å fortsette"⁶⁵. Når gjerningspersonene hadde gitt opp tyveriet fordi de ikke fikk opp dørene, og fordi han ikke fikk hånden gjennom kalesjen, la Høyesterett til grunn at hindringene gjorde det umulig å utføre tyveriet. På grunnlag av dette kom Høyesterett til at vilkåret om egen fri vilje ikke var oppfylt.

Høyesteretts uttalelse må tolkes slik at straffelovens bestemmelse om egen fri vilje må tolkes relativt strengt. Det er ikke tilstrekkelig for straffrihet at gjerningspersonen oppgir fullbyrdelsen fordi ytre faktorer gjør fullbyrdelsen umulig.

Etter Andenæs kan vilkåret imidlertid ikke gå så langt som å kreve at gjerningspersonen virkelig angreer seg; straffrihet kan inntre selv når gjerningspersonen avstår fordi han innser at utfordringene blir større enn forutsatt.⁶⁶ Det avgjørende må etter dette være at valget er tatt av den som er i ferd med å fullbyrde overtredelsen, fordi han ombestemmer seg og ikke ønsker å utføre forbrytelsen. Selv om handlingen blir vanskeligere enn forutsatt, er adgangen til straffrihet fortsatt til stede, forutsatt at fullbyrdelsen ikke er *umulig*.

⁶⁴ NOU 1983: 57.

⁶⁵ Rt. 2005 s. 1625 (avsnitt 11).

⁶⁶ Andenæs s. 361 fjerde avsnitt.

3.2. Straffelovens spesielle del

Straffelovens spesielle del viser en utvikling på strafferettens område, ved at lovgiver i økende grad gir lovbestemmelser som konkret retter seg mot forberedelser og forsøk på ulike alvorlige forbrytelser. Et spørsmål som oppstår i forlengelsen av dette er hvordan slike bestemmelser virker sammenlignet med strl. § 49. Redegjørelsen vil gi en oversikt over forberedelseshandlinger og forsøkshandlinger som selvstendige forbrytelser. Strl. § 147 a femte ledd vil tolkes og videre sammenlignes med strl. §§ 49 og 50.

3.2.1. Forberedelses - og forsøkshandlinger som selvstendige forbrytelser

Selv om forberedelseshandlinger etter alminnelig strafferett generelt ikke er straffbart, gjelder dette som sagt ikke absolutt. Unntak fra utgangspunktet gjelder hvor selve forberedelseshandlingen er gjort til en selvstendig forbrytelse. Andenæs beskriver dette som at ”forberedelsen er gjort straffbar som *delictum sui generis* (en forbrytelse i seg selv)”⁶⁷.

Bakgrunnen for selvstendig kriminalisering av visse forberedelseshandlinger, må etter Andenæs begrunnes i slike handlingers alvorlighetsgrad.⁶⁸ Et kjennemerke er at forberedelseshandlingene er av særlig farlig karakter, i tillegg til at de gjerne utad bærer preg av et forbrytersk formål.⁶⁹

Eksempler på forberedelseshandlinger som er gjort straffbar er ulike avtaler om å inngå en forbrytersk handling. Strl. § 269 første ledd straffer den som inngår avtale om ran, strl. § 223 tredje ledd straffer den som inngår avtale om frihetsberøvelse i over en måned, mens strl. § 233 a retter seg mot den som inngår avtale om å begå grov legemsbeskadigelse eller drap.

Når slike forberedende handlinger er gjort til forbrytelser i seg selv, er det enighet om at de må anses som selvstendige straffbare handlinger på lik linje med andre straffebed.⁷⁰ Dette medfører at gjerningspersonen også kan dømmes for forsøk på den forberedende selvstendige forbrytelsen etter strl. § 49. Hvor gjerningspersonen ennå ikke har utført alle de objektive

⁶⁷ Andenæs s. 351 første avsnitt.

⁶⁸ *Op.cit.* 351 andre avsnitt.

⁶⁹ Andenæs s. 351 andre avsnitt.

⁷⁰ Se blant annet Andenæs s. 352 andre avsnitt og Magnus Matningsdal og Anders Bratholm, *Straffeloven med kommentarer*, 2. utgave, Oslo 2003 s. 427 andre avsnitt.

gjerningsbeskrivelsene det aktuelle straffebudet krever, må man derfor også foreta en konkret vurdering for å avgjøre om grensen for straffri forberedelse er overskredet. En naturlig konsekvens av at forsøk kan idømmes for slike overtredelser, er således at det også kan bli tale om straffri tilbaketreden, jf. strl. § 50, forutsatt at vilkårene for dette er tilstede.

Strl. § 233 a straffer ”den som inngår forbund med noen om å begå en handling som nevnt i § 231 eller § 233”. En tolkning av ordlyden tilsier at straff er betinget av at gjerningspersonen har avtalt å begå grov legemsbeskadigelse eller drap. Dette tilsier at bestemmelsen er fullbyrdet idet gjerningspersonene har inngått avtale om grov legemsbeskadigelse eller drap. Hvor mye som kreves av gjerningspersonene for å si at det foreligger en avtale om grov legemsbeskadigelse eller drap, kan verken utledes av ordlyden eller av forarbeidene.⁷¹

Høyesterett har tolket forbundskravet i avgjørelsen inntatt i Rt. 2013 s. 789. Avgjørelsen gjelder overtredelse av strl. § 147 a tredje ledd om planlegging og forberedelser til terrorhandlinger ved å inngå forbund om å begå slike handlinger. Selv om avgjørelsen angår strl. § 147 a tredje ledd, vil den tjene til tolkning av innholdet i forbundskravet i strl. § 233 a, da det er sikker rett at forbundsbegrepet skal tolkes likt overalt hvor dette vilkåret er oppstilt.⁷²

Saken gjaldt to menn som hadde avtalt å sprengte en bombe i eller ved Jyllandsposten som har kontorer både i Århus og i København. Gjerningspersonene var enig om at bomben ikke skulle være en selvmordsbombe, slik at den måtte plasseres eller kastes inn i den aktuelle bygningen. Spørsmålet for Høyesterett var hvorvidt avtalen mellom gjerningsmennene kunne anses som et forbund etter strl. § 147 a tredje ledd. Om dette mente gjerningsmennene at det forbund som var inngått, manglet et gjennomføringselement og var for lite konkret til å oppfylle kravet i bestemmelsen.

Høyesterett kom til at avtalen mellom gjerningsmennene oppfylte forbundskravet i strl. § 147 a tredje ledd. Om forbundskravet uttalte Høyesterett med støtte i forarbeidene og juridisk teori at ”[b]estemmelsen krever ikke annet enn at det må være inngått et forbund om å begå en

⁷¹ Ot.prp. nr. 64 (1998-1999) Om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven m v (etterforskningsmetoder m v).

⁷² Se blant annet Ot.prp. nr. 64 (1998-1999) s. 143, Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 95 og Rt. 2013 s. 789 (avsnitt 29).

terrorhandling. Det må foreligge en reell avtale om slikt forbund, men det stilles ikke krav om at det skal være avtalt nærmere detaljer omkring terrorhandlingen”⁷³.

Av dette må det legges til grunn at forbundskravet ikke krever noe annet enn at det faktisk er inngått en avtale om å begå en forbrytelse som det aktuelle straffebudet krever, herunder en avtale om å begå grov legemsbeskadigelse eller drap, jf. strl. § 233 a. Når Høyesterett i den nevnte avgjørelsen til og med går så langt som å si at vilkåret om forbund er oppfylt selv om den ene gjerningspersonen skulle være ført bak lyset i henhold til avtalt terrormål, taler dette for at forbundskravet ikke kan tolkes strengt.⁷⁴

I tillegg til at lovgiver har gjort visse forberedelseshandlinger til selvstendige forbrytelser, finnes det også straffebud som kriminaliserer selve forsøkshandlingen. Strl. § 127 som straffer den som ved vold søker å oppnå en offentlig tjenestemann til å foreta eller unnlate en tjenestehandling og strl. § 168 som straffer den som søker å pådra noen en uriktig siktelse ved hjelp av falsk anmeldelse er eksempler. Også lov 18. juni 1965 nr. 4 om veitrafikk (vegtrafikkloven eller vtrl.) § 22 angir forsøk som selvstendig overtredelse ved at den straffer den som forsøker ”å føre motorvogn når han er påvirket av alkohol [...]”.

Konsekvensen av at slike forsøkshandlinger er gjort til selvstendige forbrytelser, kan illustreres gjennom avgjørelsen inntatt i Rt. 1948 s. 531. Saken gjaldt en bilfører som satt bilen i fri-gir og startet tenningen for å kjøre. Bilføreren avbrutte imidlertid aktivitetene etter oppfordring fra to ledsagere. Spørsmålet for Høyesterett var hvorvidt personen kunne dømmes for overtredelse av lov 20. februar 1926 nr. 2 § 17 som straffer den som forsøker å føre motorvogn i ruspåvirket tilstand.⁷⁵

Høyesterett kom til at personen måtte anses å ha fullbyrdet straffebudet, og uttalte at ”[s]lik som § 17 andre ledd, 1. punktum, er formet er allerede et forsøk på å kjøre motorvogn i påvirket tilstand en fullbyrdet forseelse. Og er det så kan tilbaketreden etter min mening ikke bevirke straffrihet”⁷⁶.

⁷³ Rt. 2013 s. 789 (avsnitt 31).

⁷⁴ *Op.cit.* (avsnitt 34).

⁷⁵ Opphevet, erstattet av vtrl. § 22.

⁷⁶ Rt. 1948 s. 531 (s. 532 tredje avsnitt).

Avgjørelsen viser at hvor forøk er gjort til selvstendig forbrytelse, er overtredelsen fullbyrdet idet gjerningspersonen har forsøkt å utføre handlingen som straffebudet beskriver. Det er således ikke grunnlag for forsøk etter strl. § 49. Dette medfører naturlig nok at gjerningspersonen heller ikke har mulighet til å tre straffritt tilbake, da straffri tilbaketreden er betinget av at forbrytelsen ikke er fullbyrdet, jf. § 50.

3.2.2. Straff for forberedelseshandlinger til terror, jf. strl. § 147 a femte ledd

Strl. § 147 a femte ledd lyder som følger:

”Den som har forsett om å fullbyrde et lovbrudd som nevnt i første eller annet ledd, og foretar handlinger som legger til rette for og peker mot gjennomføringen, straffes for forsøk som etter § 51. § 50 gjelder tilsvarende”.

Strl. § 147 a femte ledd retter seg, i likhet med strl. § 49, mot overtredelser som ennå ikke er fullbyrdet. Bestemmelsen begrenser seg imidlertid til forberedelser til *terrorhandlinger*, jf. uttrykkene ”som nevnt i første eller annet ledd”. På bakgrunn av dette må strl. § 147 a femte ledd anses som *lex-specialis*, og må således ha forrang fremfor strl. § 49 hva angår ufullbyrdede overtredelser på terrorhandlinger. En slik tolkning harmonerer også med bestemmelsens formulering ”straffes for forsøk som etter § 51”. Strl. § 49 kan imidlertid gi veiledning ved tolkningen av strl. § 147 a femte ledd, da den også retter seg mot overtredelser som ennå ikke er fullbyrdet.

For å ilegge en person straff etter strl. § 147 a femte ledd kreves det at to kumulative vilkår er oppfylt. For det første må gjerningspersonen ha forsett om å fullbyrde en terrorhandling som beskrevet i strl. § 147 a første eller andre ledd. For det andre må gjerningspersonen ”foreta handlinger som legger til rette for og peker mot gjennomføringen”.

Hvor langt gjerningspersonen må ha kommet for at straffansvar kan ilegges, kan ikke utledes direkte av ordlyden. En tolkning tilsier at det må kreves ytre foretakelser som viser at gjerningspersonen har tenkt til å utføre en av de opplistede lovovertredselsene i strl. § 147 a første ledd. Uttrykket ”legger til rette for og peker mot” taler for at gjerningspersonens foretakelser må være av en viss forberedende karakter frem mot fullbyrdelsen. En slik

tolkning tilsier at det må stilles krav til nærhet mellom handlingene og fullbyrdelsen av forbrytelsen, slik kravet er å forstå etter det alminnelige forsøksansvaret etter strl. § 49.

Forarbeidene uttaler imidlertid at nærhetskravet mellom de handlingene som er foretatt og det som gjenstår for å fullbyrde terrorhandlingen er noe lempeligere sammenlignet med det alminnelige forsøksansvaret etter strl. § 49.⁷⁷ For straff etter strl. § 147 a femte ledd kreves det således ikke at handlingene er foretatt nært opp mot det planlagte lovbruddet eller på et sted som har nærhet til lovovertrædelsen.

Uttrykket ”legger til rette for og peker mot” må etter forarbeidene bero på hvorvidt gjerningspersonen har foretatt reelle og alvorlige forberedelser med gjennomføringen av terrorhandlingen som mål.⁷⁸ Dette innebærer at forberedelseshandlingene må være hensiktsmessige og av en viss betydning for utførelsen av terrorhandlingen. Foretakelser som bærer preg av dagligdagse aktiviteter vil etter forarbeidene imidlertid ikke kunne danne grunnlag for forberedelse med terrorhandlingen som mål.⁷⁹ Som eksempel kan nevnes det å anskaffe ingredienser til en bombe, særlig hvis de er kjøpt på en dagligvarehandel.

På den annen side kreves det ikke at handlingene er nødvendige for utførelsen av terrorhandlingen. Å begynne i tjeneste eller å anskaffe lokaler for lagring av farlige stoffer kan etter forarbeidene være faktorer som taler for straff etter strl. § 147 a femte ledd, selv om aktivitetene ikke er nødvendige for utførelsen av den tenkte terrorhandlingen.⁸⁰

Dette betyr at langt flere enn de som faktisk har tenkt til å utføre en terrorhandling, i praksis kan tenkes oppfylle det objektive kravet i strl. § 147 a femte ledd. Så lenge handlingene er hensiktsmessige og har en viss betydning for fullbyrdelsen, vil de isolert sett oppfylle lovens krav på dette punkt.

Tross lempeligere krav hva angår det objektive vilkår, forutsetter straff tilstedeværelse av tilstrekkelig grad av skyld. Strl. § 147 a femte ledd krever at gjerningspersonen ”har forsett” om å fullbyrde en terrorhandling.

⁷⁷ Prop. 131 L (2012-2013) s. 85 første avsnitt.

⁷⁸ *Op.cit.* 85 andre avsnitt.

⁷⁹ *Op.cit.* s. 85 fjerde avsnitt.

⁸⁰ *Op.cit.* s. 85 fjerde avsnitt.

Ordlydens uttrykk ”har forsett” tilsier at det er tilstrekkelig for straff at gjerningspersonen har utvist alminnelig forsett, jf. strl. § 40. Dette betyr at gjerningspersonen oppfyller forsettskravet hvor han enten har foretatt forberedelseshandlingene med hensikt om at handlingene ville komme til å dekke gjerningsbeskrivelsen i et av primærovertredelsene, med bevissthet om at handlingene sikkert eller mest sannsynlig ville komme til å dekke gjerningsbeskrivelsen i en av primærovertredelsene, eller har holdt det for mulig at handlingene ville komme til å dekke gjerningsbeskrivelsen i en av primærovertredelsene, og har valgt å handle selv om det skulle være tilfellet, jf. strl. 2005 § 22.⁸¹

Henvisningen i strl. § 147 a femte ledd ”som nevnt i første eller annet ledd”, medfører imidlertid at straff krever at forberedelsene er gjort med det særlige subjektive overskudd som beskrevet i første ledd bokstav a-c. Strl. § 147 a andre ledd regulerer når terrorhandlingen er å anse som grov, og vil således bare ha betydning for straffutmålingen. Det subjektive overskuddet som strl. § 147 a første ledd bokstav a-c krever, er nettopp det som gjør primærovertredelsene til terrorhandlinger. Eksempelvis vil en mordbrann etter strl. § 148 bare være en terrorhandling hvor gjerningspersonen har utført den med et av de formål som fremgår i strl. § 147 a første ledd bokstav a-c.

Etter strl. § 147 a første ledd bokstav a-c må handlingen være begått med forsett ”å forstyrre en funksjon av grunnleggende betydning i samfunnet”, ”å skape alvorlig frykt i en befolkning” eller ”urettmessig å tvinge offentlige myndigheter eller en mellomstatlig organisasjon til å gjøre, tåle eller unnlate noe av vesentlig betydning for landet eller organisasjonen, eller for et annet land eller en annen mellomstatlig organisasjon”.

Dette betyr at straff etter strl. § 147 a femte ledd krever et ”dobbel” forsett. I tillegg til det vanlige forsett etter strl. § 40 for en av primærovertredelsene, krever strl. § 147 a første ledd at gjerningspersonen foretar overtredelsene med forsett å *oppnå* en av de nevnte følgene som listet opp i bokstav a-c.

Til illustrasjon kan det vises til den allerede nevnte avgjørelsen inntatt i Rt. 2013 s. 789. Gjerningspersonene som hadde avtalt å sprengte bomben mente at tilleggsvilkåret i strl. § 147 a første ledd bokstav b om ”å skape alvorlig frykt i en befolkning”, ikke var oppfylt, da

⁸¹ Se avhandlingens punkt 3.1.1 s. 22.

handlingene var ment som ren hevn, og ikke var planlagt for å skape frykt. Til dette uttalte Høyesterett at "[d]et avgjørende er ikke nødvendigvis om de domfelte hadde til hensikt å skape frykt, men om de anså det for overveiende sannsynlig at handlingene ville skape alvorlig frykt i en befolkning, eventuelt om vilkårene for *dolus eventualis* var oppfylt"⁸². Avgjørelsen illustrerer at det også for tilleggsvilkåret er tilstrekkelig med alminnelig forsett. Dessuten viser den at det avgjørende ikke er hva handlingene faktisk medførte, så lenge de var foretatt *for* å skape alvorlig frykt i en befolkning.

Strl. § 147 a bokstav a krever at gjerningspersonens foretakelser er gjort med det forsett "å forstyrre alvorlig en funksjon av grunnleggende betydning i samfunnet". En tolkning tilsier at forstyrrelsen må være av en viss styrke og ha en viss konsekvens. Dette betyr at ikke alle overtredelser, selv om de har som formål å ramme grunnleggende funksjoner i et samfunn, vil oppfylle lovens vilkår. Etter ordlyden kan en grunnleggende funksjon være "lovgivende, utøvende eller dømmende myndighet, energiforsyning, sikker forsyning av mat eller vann, bank – og pengevesen eller helseberedskap og smittevern". Uttrykket "for eksempel" må tolkes slik at bestemmelsen ikke er ment å være uttømmende.

Etter forarbeidene innebærer vurderingen to trinn av elementer.⁸³ Først må funksjonen være av grunnleggende betydning i samfunnet. Videre må handlingene forstyrre funksjonen alvorlig. Hvorvidt disse vilkårene er oppfylt, må derfor ses i sammenheng. Momenter av betydning er etter forarbeidene forstyrrelsens varighet, omfang og virkning.⁸⁴ Uansett hvor grunnleggende funksjonen som forstyrres er, vil ikke vilkåret være oppfylt hvis funksjonen kan avhjelpest av andre funksjoner.⁸⁵

Terrorangrepet mot regjeringen ved regjeringskvartalet 22. juli 2011 kan tjene som illustrasjon. Hvor gjerningspersonen anså det for sikkert eller mest sannsynlig at handlingene ville forstyrre alvorlig en funksjon i samfunnet, eller anså det som en mulighet, og likevel valgte å handle, vil skyldkravet være oppfylt, forutsatt at gjerningspersonens forsett også dekker primærovertredelsen. Etter ordlyden er det klart at regjeringen, som utøvende makt i Norge, utgjør en funksjon av grunnleggende betydning i samfunnet. Når handlingene rettet seg mot regjeringens kontorer, er det nærliggende å anta at gjerningspersonen hadde forsett i

⁸² Rt. 2013 s. 789 (avsnitt 43).

⁸³ Ot.prp. nr. 61(2001-2002) s. 93 fjerde avsnitt.

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ *Ibid.*

henhold til at handlingene ville forstyrre en funksjon av grunnleggende betydning i samfunnet. Selv om bomben ikke klarte å forstyrre regjeringen alvorlig - deres drift ble ikke ødelagt - er det avgjørende for vilkåret at gjerningspersonen anså det for sikkert eller mest sannsynlig at handlingene ville forstyrre funksjonen alvorlig. Vilkaeret kunne således vært oppfylt, selv om regjeringen faktisk ikke ble forstyrret alvorlig.

Etter strl. § 147 a første ledd bokstav b foreligger også subjektivt overskudd hvor gjerningspersonens handlinger har som forsett ”å skape alvorlig frykt i en befolkning”. Begrepet ”alvorlig” taler for at vilkåret også her må tolkes strengt. Uttrykket ”befolkning” tilsier at frykten må rette seg mot en personkrets. Hvor stor denne kretsen må være for å utgjøre en ”befolkning” i straffelovens forstand, kan imidlertid ikke utledes av ordlyden.

Forarbeidene uttrykker at vilkåret ikke har noen nasjonal begrensning, ei heller krever den at frykten rammer hele befolkningen i det aktuelle landet.⁸⁶ Dette betyr at også en utenlandsk befolkning og en region i et land, kan være å anse som en befolkning i lovens forstand. Momenter ved vurderingen er etter forarbeidene handlingens konsekvenser, hvem handlingene retter seg mot, og om de retter seg mot et eller flere steder.⁸⁷ Vurderingen er etter dette sammensatt, slik at store konsekvenser kan tale for at vilkåret er oppfylt selv om handlingene skaper frykt for et mindre begrenset geografisk område.

Avgjørelsen inntatt i Rt. 2013 s. 789 er også her illustrerende. Gjerningspersonene hevdet at uttrykket ”befolkning” i strl. § 147 a første ledd bokstav b var tolket feil. Gjerningspersonene mente at handlingene ikke kunne anses dekket av lovens krav, da handlingene var rettet mot en mindre krets av personer, herunder forfattere og journalister. Til dette uttalte Høyesterett at ”det på den ene siden ikke kreves at det må være tale om hele befolkningen i et land, men på den andre siden [må] det kreves mer enn en mindre by eller bygd”⁸⁸. Når handlingene i saken rettet seg mot Aarhus eller København, der Jyllandsposten hadde sine lokaler, anså Høyesterett vilkåret for å være oppfylt.

Med utgangspunkt i illustrasjonen over er det avgjørende for om vilkåret er oppfylt, hvorvidt gjerningsmannen bak handlingene 22. juli 2011, foretok handlingene for å skape alvorlig

⁸⁶ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 93 syvende avsnitt.

⁸⁷ *Op.cit.* s. 93 nest siste avsnitt.

⁸⁸ Rt. 2013 s. 789 (avsnitt 46).

frykt i en befolkning. Vilkåret er oppfylt så lenge han anså det for sikkert eller overveiende sannsynlig at handlingene ville skape en slik frykt, eller hvor han anså muligheten for at handlingene ville skape en slik frykt, og likevel handlet. Når de alvorlige handlingene rettet seg mot en krets av personer, både på regjeringskvartalet og på Utøya, er det nærliggende å anta at gjerningspersonen anså det for sikkert eller overveiende sannsynlig at handlingene ville skape frykt i en befolkning.

Også hvor gjerningspersonen handler med forsett om ”urettmessig å tvinge offentlige myndigheter eller en mellomstatlig organisasjon til å gjøre, tåle eller unnlate noe av vesentlig betydning for landet eller organisasjonen, eller for et annet land eller en annen mellomstatlig organisasjon” kan kravet om subjektivt overskudd være oppfylt, jf. strl. § 147 a første ledd bokstav c. En tolkning av ordlyden taler for at tvangen må være ulovlig. I tillegg må den fremme en negativ konsekvens som er svært viktig for landet, organisasjonen eller den mellomstatlige organisasjonen. Uttrykket ”vesentlig” taler for et noe lempeligere krav sammenlignet med begrepet ”alvorlig”. Likevel innebærer vesentlighetskravet at tvangen må ha en utslagsgivende konsekvens, slik at mindre konsekvenser faller utenfor begrepet. Etter forarbeidene vil det ved vurderingen av hvorvidt tvangen fremmer en konsekvens av ”vesentlig betydning” måtte legges vekt på den rammedes subjektive vurdering.⁸⁹ Forarbeidene uttrykker videre at med ”mellomstatlige organisasjoner” mener loven organisasjoner med stater som medlemmer.

Sammenlignet med strl. § 49, medfører vilkåret om subjektivt overskudd at skyldkravet er strengere for å straffedømme etter strl. § 147 a femte ledd. I tillegg til at gjerningspersonens forberedelser må vise at han har forsett om utføre en handling som opplistet i strl. § 147 a første ledd, må handlingene vise at gjerningspersonens formål dekkes av det subjektive overskuddet som beskrevet i strl. § 147 a første ledd bokstav a-c.

Strl. § 147 a femte ledd uttrykker videre at overtredelse ”straffes som forsøk som etter § 51”. En slik lovgivningsteknikk innebærer at overtredelse av bestemmelsen skal straffes mildere enn for fullbyrdet forbrytelse etter strl. § 147 a første ledd, slik også strl. § 49 er bygd opp.

⁸⁹ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 94.

Endelig fremgår det av strl. § 147 a femte ledd andre punktum at ”§ 50 gjelder tilsvarende”. Henvisningen til strl. § 50 innebærer at gjerningspersonen gis mulighet til å unngå straff gjennom tilbaketreden. Vilkårene for tilbaketreden gjelder tilsvarende som for strl. § 49. Dette betyr at gjerningspersonen, for å oppnå straffri tilbaketreden, må avbryte eller avverge fullbyrdelsen av terrorhandlingen, til tross for at han mener å kunne fullføre handlingen. Et spørsmål som oppstår i denne forbindelse, er imidlertid hvor reell muligheten for straffri tilbaketreden faktisk er etter strl. § 147 a femte ledd, når grensen for straffeansvar etter denne bestemmelsen samtidig er satt på et tidligere tidspunkt sammenlignet med strl. § 49.

3.3. Oppsummering

Gjennomgangen viser at straff for forberedelse til terror etter strl. § 147 a femte ledd skiller seg fra straffbart forsøk etter strl. § 49 ved at straffeansvaret etter strl. § 147 a femte ledd utvides. Strl. § 147 a femte ledd er således et eksempel på forberedelseshandlinger som er gjort til selvstendige forbrytelser. Hvis bestemmelsen ikke hadde satt straff for slike handlinger, ville de derfor vært straffrie forberedelser etter strl. § 49.

Når straff likevel kan idømmes etter strl. § 147 a femte ledd, er det fordi denne bestemmelsen ikke krever at gjerningspersonen har overtrådt grensen til straffbart forsøk. Dette betyr at straff for forberedelse til terror ikke krever like mye av gjerningspersonen som straff for forsøk krever etter strl. § 49. Særlig gjelder dette nærhetskrevet i tid mellom det som er gjort og det som gjenstår å gjøre for fullbyrdelse, slik strl. § 49 krever.

En videre konsekvens av et utvidet straffeansvar er også adgangen til straffri tilbaketreden etter strl. § 51. Som en konsekvens av utvidet straffeansvar, er det klart at adgangen til straffri tilbaketreden innskrenkes tilsvarende.

Likevel krever strl. § 147 a femte ledd at gjerningspersonen ikke bare har forsett om å fullbyrde en lovovertrødelse, slik strl. § 49 krever. En betingelse for straff for forberedelse til terror er at gjerningspersonen har subjektiv overskudd. Han må ønske å fullbyrde en lovovertrødelse med forsett om å oppnå en viss følge. Bare hvor forberedelsene er gjort med et slikt forsett som beskrevet i strl. § 147 a første ledd bokstav a-c, kan han straffes for forberedelse til terror. På dette punkt skal det således mer til for å straffe etter strl. § 147 a femte ledd enn etter strl. § 49.

Selv om strl. § 147 a femte ledd er noe lempeligere enn strl. § 49 hva angår de objektive vilkårene for straff, stiller strl. § 49 ikke like strenge krav til skyld som strl. § 147 a femte ledd krever.

4. Fra reaktiv til preaktiv strafferett – riktig løsning?

4.1. Innledning

Det norske antiterrorarbeidet har ifølge Husabø medført endringer i utformingen av norsk strafferett.⁹⁰ Før har straff tatt utgangspunkt i allerede begåtte handlinger, mens forberedelser som hovedregel har vært straffritt. Ved at strafferetten nå også belegger straffeansvar for forberedende handlinger til terror, jf. strl. § 147 a femte ledd, endres den norske strafferetten i enda større grad til det som kalles preaktiv strafferett.

Husabø mener at en slik utvikling har ”*endra strafferetten sin karakter og har sett sentrale rettsprinsipper under press*”⁹¹. Men er egentlig strl. § 147 a femte ledd så klanderverdig som det her hevdes?

Drøftelsen vil ta utgangspunkt i to spørsmål. Har strl. § 147 a femte ledd gått på bekostning av grunnleggende prinsipper i strafferetten? Og hvis bekreftende, er det i så fall forsvarlig?

For å besvare spørsmålene er det naturlig å se på hvordan strl. § 147 a femte ledd kan utfordre grunnleggende prinsipper i den norske strafferetten. Her vil prinsipper som er gjort rede for i kapittel 3 trekkes inn. Videre må behovet for en slik bestemmelse kartlegges, for å besvare hvorfor bestemmelsen eventuelt kan være forsvarlig. Drøftelsen vil i stor utstrekning ta utgangspunkt i forarbeidene til strl. § 147 a femte ledd, samt departementets høringsnotat med tilsvarende hørings svar fra ulike høringsinstanser, da disse rettskildene drøfter overnevnte problemstillinger.⁹²

Først vil det imidlertid redegjøres for historikken frem mot kriminalisering av forberedelse til terror, da den kan bidra ytterligere til forståelsen av den videre drøftelsen.

⁹⁰ Erling Johannes Husabø, ”Pre-aktiv strafferett”, *Tidsskrift for strafferett*, 2003 s. 97-106 (s. 99 fjerde avsnitt). Se også Jan Oscar Engene, ”Mer overvåking, mer kontroll – noen utviklingstrekk etter 22. juli 2011”, *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 2013 s. 233-244 (s. 236 andre avsnitt).

⁹¹ Erling Johannes Husabø, ”Strafferetten og kampen mot terrorismen”, *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap*, 2004 s. 180-192 (s. 182 første avsnitt).

⁹² Herunder Prop. 131 L (2012-2013), Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) og Ot.prp. nr. 90 (2003-2004).

4.2. Veien frem mot kriminalisering av forberedelseshandlinger til terror ved strl.

§ 147 a femte ledd

En generell bestemmelse som kriminaliserer forberedelseshandlinger til terror har vært gjenstand for diskusjon lenge før strl. § 147 a *femte ledd* trådte i kraft i 2013.

Allerede i forbindelse med utarbeidelsen av strl. § 147 a, som trådte i kraft i 2002, ble det av departementet lagt frem forslag om en generell bestemmelse som kriminaliserer forberedelseshandlinger til terror.⁹³ Bakgrunnen for forslaget var oppfyllelse av Norges forpliktelser etter FN-konvensjonen 9. desember 1999 om sikkerhetsråds resolusjon 1373. Resolusjonen oppstiller konkrete tiltak for medlemsstatene som skal bidra i den internasjonale terrorbekjempelsen.⁹⁴ Departementet erkjente imidlertid at en slik bestemmelse ville kunne medføre ulemper i form av at den ”vil favne svært vidt, og kanskje omfatte forberedelseshandlinger som det ikke er naturlig å belegge med straff”⁹⁵. På bakgrunn av dette, sammenholdt med kritikk fra høringsinstansene, ble forslaget om straff for den som forbereder en terrorhandling forkastet.⁹⁶

Forpliktelsene etter resolusjon 1373 ble i stedet løst ved å kriminalisere forberedelseshandlinger til terror som er gjort ved inngåelse av forbund om utførelse av slike handlinger.⁹⁷ Departementet innrømmet at en slik løsning ikke vil ramme terrorister som operer alene, men uttalte samtidig at ”dette er trolig lite praktisk; terrorhandlinger utføres vanligvis av grupper av personer”⁹⁸. Departementet konkluderte med at eventuelle forberedelser og planlegging til terrorhandlinger fra soloterrorister uansett allerede måtte søkes tilstrekkelig dekt gjennom andre straffebestemmelser, herunder blant annet strl. §§ 161, 147 b og 49.⁹⁹

Også i forbindelse med arbeidet til den nye strl. 2005 ble kriminalisering av forberedelse til lovbrudd generelt drøftet. PST ga uttrykk for at kriminalisering av forberedelse til alvorlige forbrytelser var nødvendig, og etterlyste en vurdering av behovet rundt en slik

⁹³ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 39.

⁹⁴ *Op.cit.* s. 19.

⁹⁵ *Op.cit.* s. 39.

⁹⁶ *Op.cit.* s. 92 siste avsnitt.

⁹⁷ *Op.cit.* s. 42.

⁹⁸ *Op.cit.* s. 42.

⁹⁹ *Op.cit.* s. 42.

bestemmelse.¹⁰⁰ Både straffelovkommisjonen og departementet konkluderte imidlertid med at forberedelser til straffbare handlinger også i strl. 2005 som hovedregel burde være straffrie.¹⁰¹ Begrunnelsen bestod blant annet i at ”når handlingen er på forberedelsesstadiet, er avstanden større til den fullbyrdede handling enn den er ved forsøk. Dette gjør forberedelseshandlingene mindre straffverdige”¹⁰².

Departementet erkjente imidlertid at visse forberedelser burde belegges med straff for å gjøre det mulig å avverge mulige alvorlige forbrytelser.¹⁰³ Unntak fra utgangspunktet krever etter departementets synspunkt både særskilt behov og konkret utforming. Dessuten burde slik kriminalisering begrenses til forberedelseshandlinger som i det ytre kjennetegnes som typiske forberedelseshandlinger, for å sikre at ikke uskyldige blir utsatt for straffeforfølgning.¹⁰⁴

Oppsummeringsvis kan man si at etterspørselen for en bestemmelse som kriminaliserer forberedelse til terror lenge har eksistert. Når forslagene likevel ikke har fått gjennomslag før ved ikrafttredelsen av strl. § 147 a femte ledd, synes det å være fordi man har ment at man har løst terrortrusselen ved hjelp av andre tiltak, herunder ved å kriminalisere forberedelse til terror ved inngåelse av forbund, jf. strl. § 147 a fjerde ledd. Gjennomgangen kan tyde på at lovgiver har vegret seg for å inngå en slik bestemmelse i frykt for at den skulle ramme videre enn ønsket.

Når man likevel gir en regel som straffer den som forbereder en terrorhandling, jf. strl. § 147 a femte ledd, kan det tolkes slik at departementet innrømmer at terrortiltakene som allerede er satt i verk ikke har virket etter intensjon. En slik tolkning styrkes også ved at det i høringsnotatet stilles spørsmål om ”erfaringer man har gjort seg de siste ti årene gjør at reglene ikke er like dekkende som man den gang la til grunn”¹⁰⁵.

¹⁰⁰ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 102.

¹⁰¹ *Op.cit.* s. 104.

¹⁰² *Op.cit.* s. 104.

¹⁰³ *Op.cit.* s. 104.

¹⁰⁴ *Op.cit.* s. 105.

¹⁰⁵ Justis – og beredskapsdepartementet(2012). *Høring – kriminalisering av forberedelse til terrorhandling, utvidet adgang til tvangsmiddelbruk, og endringer i straffeloven 1902 § 60 a s. 10 siste avsnitt*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/c0e54a810414447384bc2468b82ed41d/horingsnotat.pdf> (sist sett 28.04.15).

4.3. På hvilken måte kan strl. § 147 a femte ledd utfordre grunnleggende prinsipper i norsk strafferett?

Straff for forberedelse til terror etter strl. § 147 a femte ledd krever at gjerningspersonen har fullbyrdelsesforsett med hensyn til en terrorhandling, samt ”foretar handlinger som legger til rette for og peker mot gjennomføringen”. Når straff kan ilegges allerede før gjerningspersonen har påbegynt utførelsen av terrorhandlingen, blir resultatet at skyldspørsmålet i større grad må avgjøres på bakgrunn av subjektive vurderinger. Avgjørende for domstolen blir hvorvidt tiltalte hadde fullbyrdelsesforsett om å utføre en av primærovertredelsene i straffebudet og handlet med det forsett som beskrevet i strl. § 147 a første ledd bokstav a-c. En slik subjektiv skyldvurdering er naturlig nok vanskeligere å bevise enn hvor man har et konkret objektive vurderingsgrunnlag. Vilkåret om terrorforsett for at handlingene skal oppfylle straffelovens krav til ”terrorhandling”, medfører dessuten at den subjektive skyldvurderingen får et ”dobbel” element. Dette kan medføre en enda vanskeligere bevisvurdering. Konsekvensen av straff på bakgrunn av gjerningspersonens subjektive forhold, bidrar igjen til økt risiko for uriktige domfellelser.

Vanskelig bevisgrunnlag som igjen medfører økt risiko for uriktige domfellelser, er med på å true det vern siktede nyter gjennom uskyldpresumsjonen. Lomell illustrerer dette godt ved hjelp av føre-var-prinsippet.¹⁰⁶ Prinsippet presumsjon er at det er bedre å forebygge fremfor å reparere.¹⁰⁷ Plassert i strafferetten innebærer prinsippet avverging av en lovstridig handling ved å gripe inn før selve primærhandlingens utførelse. Prinsippet er fordelaktig fordi man unngår de konsekvenser den lovstridige handlingen kan medføre.

Når strl. § 147 a femte ledd åpner for straff før selve terrorhandlingen utføres, kan den på samme måte ses på som et uttrykk for føre-var-prinsippet. Gjennom straff på forberedelsesstadiet søker loven å forebygge terrorvirksomhet. Bestemmelsen kan imidlertid være problematisk av hensyn til uskyldpresumsjonen fordi føre-var-prinsippet legitimerer straff på *usikkert grunnlag* for å være på *den sikre siden*. Lomell går så langt som å hevde at slike vanskelige skyldvurderinger medfører at tvilen som etter uskyldpresumsjonen skal komme tiltalte til gode, i slike tilfeller isteden for kommer samfunnet og potensielle ofre til gode.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Barland, Marit Egge og Tor-Geir Myhrer (red.) s. 90-91.

¹⁰⁷ *Op.cit.* s. 79.

¹⁰⁸ *Op.cit.* s. 92.

Strl. § 147 a femte ledd medfører videre en innskrenkning av individets private handlefrihet. At handlinger som ellers har vært straffrie nå kan danne grunnlag for straff, medfører at politiet kan drive etterforskning på områder som de ellers ikke har hatt mulighet til å etterforske. Økt etterforskningstilgang gir videre utvidet adgang til bruk av tvangsmidler, både i tid og omfang. En slik utvidelse av etterforskningsadgangen og tvangsmiddelbruk kan derfor true borgernes krav på beskyttelse av privatlivet.

Individets vern av den private sfæren etter EMK art. 8 gjelder imidlertid ikke absolutt. Dette er strafferetten et godt eksempel på. Likevel må myndighetenes inngrep fortsatt ikke gå ut over de krav som EMK art. 8 nr. 2 stiller til inngrepet. En utvidelse av tvangsmiddelbruk både i tid og omfang, medfører også økt risiko for at uskyldige utsettes for overvåkning og kontroll. Det er derfor viktig at myndighetenes kontrollvirksomhet holder seg innenfor de rammer som oppstilles i EMK art. 8 nr. 2.

Lomell peker videre på den pre-aktive strafferettens evne til å svekke individets private autonomi.¹⁰⁹ Når man straffer forberedelseshandlinger, er man tvunget til å legge til grunn at tiltaltes intensjoner ved tidspunktet for siktelsen også ville ha foreligget ved utførelsen av selve hovedhandlingen. Lomells kritikk retter seg mot at man i slike tilfeller stenger for gjerningspersonens mulighet til å endre mening; at han faktisk ikke utfører selve hovedhandlingen.¹¹⁰ Et slikt synspunkt gjelder også for strl. § 147 a femte ledd. Når bestemmelsen gir grunnlag for å straffe den som forbereder en terrorhandling, må domstolen som sagt vurdere hvorvidt tiltalte hadde fullbyrdelsesforsett i henhold til en av primærforbrytelsene samt utførte handlingene med det forsett å oppnå et særskilt formål, jf. strl. § 147 a første ledd bokstav a-c. I motsetning til andre fullførte lovbrudd, hvor domstolens vurdering kjennetegnes i å klargjøre hva som har skjedd, bærer vurderingen i strl. § 147 a femte ledd i større grad preg av å være fremtidsrettet. Bestemmelsen stenger således for gjerningspersonens adgang til å endre mening og avstå fra å utføre den endelige terrorhandlingen.

Den enkeltes privatautonomi er dessuten en del av begrunnelsen for at forberedelse som utgangspunkt ellers er straffritt. Presumsjonen er at gjerningsmannen på forberedelsesstadiet

¹⁰⁹ Barland, Marit Egge og Tor-Geir Myhrer (red.) s. 94.

¹¹⁰ *Ibid.*

ikke har kommet så langt i hendelsesforløpet, slik at det ville være urimelig å avstenge muligheten han har til å ombestemme seg. Selv om straff etter strl. § 147 a femte ledd krever at gjerningspersonen har fullbyrdelsesforsett og terrorforsett, samt ”foretar handlinger som legger til rette for og peker mot gjennomføringen”, kan det likevel ikke utelukkes at gjerningspersonen kunne ha kommet på bedre tanker og avstått fra utførelsen av terrorhandlingen før selve fullbyrdelsen.

Ved at strl. § 147 a femte ledd ikke uttrykkelig beskriver hvilke forberedelseshandlinger som faktisk er straffbare, eller hvor mye som kreves av gjerningspersonen for å oppfylle forberedelseskravet, kan bestemmelsen også hevdes å true legalitetsprinsippet. Når straff krever at bestemmelsen er tilstrekkelig klar og presis, er dette av hensyn til at borgerne ved hjelp av lovtekst skal kunne forutberegne sin rettsstilling og derfor vite hva som er straffbart og ikke. Hvordan skal den enkelte vite hvilke handlinger som utgjør straffbar forberedelse, når bestemmelsen straffer den som ”foretar handlinger som legger til rette for og peker mot gjennomføringen”? Riktignok retter vilkåret seg mot en terrorhandling etter strl. § 147 a første ledd, slik at ikke alle handlinger vil være straffbare forberedelser etter strl. § 147 a femte ledd. En naturlig tolkning av ordlyden gjør det imidlertid ikke klart hvilke forberedelseshandlinger som kan danne grunnlag for straff.

Riksadvokatens negative holdning til kriminalisering av forberedelse til terror bygger på nettopp dette.¹¹¹ Det fremheves at straffebestemmelers krav om tilstrekkelig presis utforming må tas hensyn til ved utforming av nye straffebud. Som begrunnelse for sitt syn vises dessuten til den kjente ”Bloggdommen” inntatt i Rt. 2012 s. 1211, hvor Høyesteretts flertall kom til at lovkravet ikke kunne anses oppfylt ved at ytringer på internett ikke oppfylte kravet til ”offentlig” og ”trykt skrift” i de aktuelle bestemmelsene.

Endelig kan det hevdes at strl. § 147 a femte ledd ikke oppfyller de krav som stilles til begrunnelse for straff. Det fremgår i høringsuttalelse fra det nasjonale statsadvokatembetet at en begrunnelse for kriminalisering av forberedelse til terror er at det ”i større grad vil åpne

¹¹¹ Riksadvokaten(2012). *Høring – kriminalisering av forberedelse til terrorhandling, utvidet adgang til tvangsmiddelbruk og endringer i straffeloven 1902 § 60 a s. 3 fjerde avsnitt*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/16acc0d662bf418d9c2b88f2726c4fdf/ra.pdf> (sist sett 28.04.15).

opp for etterforskning etter straffeprosessloven § 224 i saker som i dag følges opp i forebyggingsøyemed”¹¹².

Å begrunne straff med økt metodetilgang strider imidlertid mot de krav som stilles til straffens begrunnelse. Straff, som det sterkeste inngrep en borger kan bli påført fra staten, krever selvstendig begrunnelse. Å kriminalisere forberedelseshandlinger til terror fordi man trenger metodehjerner for å klare og avverge slike handlinger, kan vanskelig oppfylle selvstendighetskravet. Forberedelseshandlinger ligger ofte langt unna den etterfølgende fullbyrdede handling. Når dette dessuten også er begrunnelsen for at man i strl. 2005 valgte å opprettholde skille mellom straffrie forberedelser og straffbart forsøk, kan det antas å være liten grunn til å gjøre unntak fra et slikt syn hva angår forberedelseshandlinger til terror.

En løsning kan heller være å tilpasse prosessreglene, slik at myndighetene gjennom straffeprosessloven gis hjemler til å avverge terrorhandlinger. Som eksempel kan nevnes strpl. § 222 d som regulerer bruk av tvangsmidler for alvorlig kriminalitetsavverging. I bestemmelsens andre ledd bokstav a gis PST tillatelse til bruk av visse tvangsmidler ved mistanke om at noen kommer til å utføre en terrorhandling ved å inngå avtale om det, jf. strl. § 147 a fjerde ledd. Ved å følge opp denne lovendringen også for terrorhandlinger som forberedes *uten inngåelse av forbund*, slik strl. § 147 a femte ledd regulerer, vil man unngå å spekulere i hvorvidt strl. § 147 a femte ledd egentlig er en begrunnelse for økt metodetilgang eller ei.

4.4. Hva begrunner behovet for en bestemmelse som kriminaliserer forberedelseshandlinger til terror?

Behovet for en generell bestemmelse som kriminaliserer forberedelseshandlinger til terror kan begrunnes i kriminalitetsutviklingen fra straffelovens ikrafttreden i 1902 til i dag.

Lovgivningen er i stadig endring for å holde tritt med samfunnsendringene. På denne måten er samfunnet med på å forme hvilken lovgivning vi har. Dette gjelder også endringene vi opplever i kriminaliteten. Selv om terror ikke er noe nytt fenomen, har terrorvirksomheten endret seg de siste årene.¹¹³ Terrorhandlinger har i dag et større internasjonalt preg enn før, og

¹¹² Det nasjonale statsadvokatembetet(2012). *Høring – kriminalisering av forberedelse til terrorhandling, utvidet adgang til tvangsmiddelbruk, og endringer i straffeloven 1902 § 60 a s. 2 tredje avsnitt*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/16acc0d662bf418d9c2b88f2726c4fdf/dns.pdf> (sist sett 28.04.15).

¹¹³ Peter Vedel Kessing, *Terrorbekæmpelse og menneskeret*, København 2009 s. 21-22.

metodene som brukes har utviklet seg i retning av å ligne egentlige krigshandlinger.¹¹⁴ Dette må ses i lys av globaliseringen og teknologiutviklingen. Terrorvirksomhet består i dag i større grad av global nettverksbygging, lettere tilegnelse av informasjon og innkjøp av redskaper via internett. Dette medfører naturlig nok større og mer kompliserte aksjoner, som igjen resulterer i økt forberedelsesfase. En slik utvikling i terrorvirksomheten tilsier derfor at lovbestemmelsene som skal bekjempe terror, også må utvikles.

Behovet for strl. § 147 a femte ledd kan videre begrunnes ved at den bidrar til å utfylle et lovtomt rom i norsk strafferett. Som redegjort for i kapittel 3, åpner strl. § 49 for å straffe gjerningspersonen når han er kommet forbi den straffrie forberedelsen, og krever således straffbart forsøk. Strl. § 147 a fjerde ledd straffer den som forbereder og planlegger et terrorangrep *ved å inngå forbund*.

En terrorist som fortar forberedelseshandlinger til terror alene, vil aldri kunne oppfylle kravet strl. § 147 a tredje ledd stiller, fordi han naturlig nok ikke inngår avtale med noen om å utføre terrorhandlingen. Han vil heller ikke på forberedelsesstadiet oppfylle vilkåret for straff etter strl. § 49, da bestemmelsen nettopp skiller mellom straffri forberedelse og straffbart forsøk. For terrorhandlinger utført av soloterrorister som innebærer et forberedelsesstadium, vil derfor ikke straffbart forsøk foreligge før tett opp mot fullbyrdelsen – ofte for sent. Departementet belyser denne problemstillingen forut for lovendringen, og uttaler at ”potensielle terrorister i økende grad vil søke å utnytte at det er vanskelig å oppdage og å sikre samfunnet mot personer som begår terrorhandlinger på egen hånd”¹¹⁵. Ved at strl. § 147 a femte ledd åpner for straff allerede på forberedelsesstadiet, og heller ikke stiller noe krav om forbund, sikrer man samfunnet også mot terrorvirksomhet fra terrorister som operer alene.

Økt metodetilgang er som tidligere nevnt ikke en tilfredsstillende begrunnelse for straff. Skadefølgeprinsippet bygger imidlertid på at handlinger som medfører skade, eller fare for skade, danner grunnlag for kriminalisering. Selv om forberedelseshandlinger til terror i seg selv ikke medfører skade, medfører de, i kraft av å være forberedelseshandlinger, fare for skade. Skadefølgeprinsippet kan således bidra som begrunnelse for behovet av en generell kriminalisering av forberedelse til terror.

¹¹⁴ Kessing s. 21-22.

¹¹⁵ Prop. 131 L (2012-2013) s. 61 sjette avsnitt.

Strl. § 147 a femte ledd kan dessuten begrunnes med at den bidrar til terrorbekjempelsen gjennom allmennpreventiv effekt. Ved å kriminalisere forberedelse til terror, gir lovgiver klart uttrykk for at slike handlinger ikke tillates. Når bestemmelsen kriminaliserer terrorvirksomhet allerede på forberedelsesstadiet, skaper dette en avskrekkelseeffekt på et tidligere tidspunkt enn hvis forberedelser ikke hadde vært kriminalisert. Avskrekkelseeffekten søker således å ramme fremtidige terrorister, og ønsker å påvirke deres beslutningsevne til å avstå fra terrorhandlinger så tidlig som mulig i hendelsesforløpet.

Endelig kan behovet for strl. § 147 a femte ledd søkes i straffens todelte oppgave. Strafferetten skal ikke bare søke å oppklare lovovertridelser. Som Busch uttrykker det, opererer vi i Norge med to strategier for å bekjempe kriminalitet.¹¹⁶ I tillegg til den oppklarende metoden som tar utgangspunkt i et lovbrudd som allerede er begått, skal kriminaliteten også bekjempes gjennom forebyggende og proaktive tiltak. Dette betyr at strafferetten nettopp må tillate tiltak med sikte på å forhindre at straffbare handlinger utføres, før de faktisk settes ut i det virkelige liv.

Politiets etterforskningsformål tjener som støtte for dette argument. Etter strpl. § 226 bokstav c er et av hovedformålene med etterforskningen å ”avverge eller stanse straffbare handlinger”. Selv om metodetilgang ikke kan danne grunnlag for å straffe forberedelse til terror, vil dette likevel kunne ses på som en positiv bi-effekt i antiterrorarbeidet.

4.5. Likevel forsvarlig?

Gjennomgangen viser at strl. § 147 a femte ledd har gått på bekostning av grunnleggende prinsipper i norsk strafferett. Bestemmelsens utforming og skyldvurdering utfordrer både lovkravet, uskyldpresumsjonen og den enkeltes privatautonomi. Konsekvensen med økt metodetilgang for politiet innskrenker videre individets private handlefrihet.

På den andre siden er det heller ikke vanskelig å statuere behovet for en generell bestemmelse som straffer forberedelse til terror. Spørsmålet blir således om strl. § 147 a femte ledd samlet sett er forsvarlig.

¹¹⁶ Tor-Aksel Busch, ”Moderne kriminalitet – tradisjonell rettergang”, *Tidsskrift for strafferett*, 2011 s. 349-367 (s. 353).

Advokatforeningen formulerer problemstillingen godt i svarbrev til departementet.¹¹⁷ Først støtter de departementets uttalelse om at lovverket må legge til rette for et trygt samfunn og ivaretagelse av den enkeltes sikkerhet. Deretter uttaler de imidlertid at grunnleggende individuelle rettigheter også krever effektiv beskyttelse. Terrorlovgivningen må på denne bakgrunn balansere disse to hensyn på en slik måte at både samfunnets sikkerhet og den enkeltes rettigheter ivaretas. Når strafferettslige virkemidler åpenbart er nødvendig, blir spørsmålet ”hvor langt man skal strekke straffeansvaret for å kunne bruke dette som et hensiktsmessig virkemiddel”¹¹⁸.

Etter min mening har lovgivningen med strl. § 147 a femte ledd klart å ivareta samfunnets sikkerhet uten å ramme den enkeltes rettigheter uforholdsmessig.

For det første er borgernes krav på beskyttelse av privatlivet ikke absolutt. Som redegjort for i kapittel 2, kan det foretas inngrep i borgernes rett til privatliv hvis andre hensyn tilsier det. Samfunnssikkerhet, som strl. § 147 a femte ledd har som formål å ivareta, må sies å være nettopp et slikt hensyn.

Dessuten er det ikke gitt at domstolens skyldvurdering for strl. § 147 a femte ledd nødvendigvis vil medføre uriktige avgjørelser. Domstolen er allerede godt kjent med å foreta subjektive skyldvurderinger gjennom for eksempel i strl. § 49. Strl. § 147 a femte ledd krever uansett at gjerningspersonen har foretatt forberedelser, i tillegg til at han har fullbyrdelsesforsett om å utføre en av primærovertredelsene med terrorforsett. På denne måten beror skyldvurderingen, likt som for strl. § 49, ikke fullt ut på gjerningspersonens sinnelag.

Jeg vil heller påstå at skyldvurderingen er med på sikre at uskyldige ikke blir straffet, ved at den statuerer et prinsipp som påtale og domstol hele tiden må forholde til.

Det faktum at eksisterende straffebestemmelser allerede opererer med motsatt bevisbyrde, kan dessuten bidra som støtte for at skyldvurderingen i strl. § 147 a femte ledd ikke er i strid med uskyldpresumsjonen. Som eksempel kan nevnes strl. § 249 nr. 1 som omhandler ærekrenkelser. Her må den som har fremsatt erklæringen bevise dens sannhet for å gå straffri.

¹¹⁷ Den norske advokatforening(2012). *Høring – kriminalisering av forberedelse til terrorhandling, utvidet adgang til tvangsmiddelbruk, og endringer i straffeloven 1902 § 60 a s. 1-2*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/16acc0d662bf418d9c2b88f2726c4fdf/dna.pdf> (sist sett 28.04.15).

¹¹⁸ *Op.cit.* s. 2 tredje avsnitt.

EMD har videre godtatt at medlemsstater har idømt straff med grunnlag i straffebestemmelser som pålegger siktede bevisbyrden for straffeskyld. I avgjørelsen *Salabiaku* mot Frankrike ble Frankrikes tollov som innebar omvendt bevisbyrde ikke ansett å stride med uskyldpresumsjonen i EMK art. 6.¹¹⁹ EMD erkjente først at loven kunne ”strip the trial court of any genuine power of assessment”¹²⁰. Likevel kom de til at straffen ikke krenket uskyldpresumsjonen da den var nødvendig for å bekjempe alvorlig kriminalitet.

Riktignok hadde EMD foretatt en helhetlig vurdering, og ikke bygget bevisvurderingen utelukkende på bakgrunn av motsatt bevisbyrde. I tillegg gjaldt avgjørelsen overtredelse av tolloven og ikke statens nasjonale straffelov. Et svakere argument gir også strl. § 249 fordi den bygger på hensynet om å veie opp for et svakt æresvern. Bestemmelsen er dessuten ikke brukt i nyere tid, og er også foreslått ikke videreført i strl. 2005.¹²¹ Eksemplene viser likevel at bevisbyrderegelen i praksis ikke er absolutt, og at omvendt bevisbyrde ikke utelukkende må antas å stride med uskyldpresumsjonen. Dette kan tale for at en subjektiv skyldvurdering, slik strl. § 147 a femte ledd unektelig bærer preg av å ha, i hvert fall ikke utelukkende strider mot uskyldpresumsjonen.

At strl. § 147 a femte ledd er vag i sin utforming, medfører heller ikke uten videre at lovkravet ikke er oppfylt. Selv om utgangspunktet for tolkningen av straffebestemmelser er dens naturlig språklige forståelse, er lovkravet ikke til hinder for at påtalemyndighet og domstol anvender og tolker straffebestemmelser utvidende. Som eksempel kan nevnes avgjørelsen inntatt i Rt. 1973 på s. 433, hvor Høyesterett godkjente herredsrettens tolkning av en 17 fots plastbåt som ”skip” etter strl. § 422 med begrunnelse i formålsbetraktninger.

Høyesterett har riktignok i ettertid kommet til at en tilsvarende båt på 14 fot ikke kunne anses som ”skip” etter strl. § 422, jf. avgjørelsen inntatt i Rt. 1995 s. 1734. Selv om den senere avgjørelsen medfører at avgjørelsen fra 1973 ikke lenger kan vies samme rettskildemessige vekt, samt at den taler for en innskrenkning i adgangen til utvidende tolkning, viser rettspraksis likevel at det ikke eksisterer noe forbud mot utvidende tolkning av

¹¹⁹ EMDs dom 7. oktober 1988 *Salabiaku v. France*

¹²⁰ *Op.cit.* premiss 28.

¹²¹ Justis – og beredskapsdepartementet(2008). *Høring – bestemmelser om ærekrenkelser i straffeloven av 2005*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/horing---bestemmelser-om-arekrenkelser-i/id515019/> (sist sett 03.05.15).

straffebestemmelser til ugunst for tiltalte. Et slikt forbud ville uansett ikke vært praktisk gjennomførbart, da straffebestemmelser ikke fullt ut kan regulere alle tenkelige tilfeller som kan komme til å oppstå.

Fra nyere rettspraksis er den allerede nevnte ”Bloggdommen”, inntatt i Rt. 2012 s. 1211 illustrerende. Saken gjaldt en mann som gjennom sin blogg på internett hadde oppfordret til drapstrusler mot polititjenestemenn. Spørsmålet for Høyesterett var hvorvidt drapstruslene var fremsatt ”offentlig” gjennom ”trykt skrift”, slik straff etter strl. § 140, jf. § 7 og § 10 krever. Høyesteretts flertall kom til at ytringene gjennom bloggen på internett ikke kunne omfattes av ordlyden i strl. § 140, jf. § 7 nr. 2 og § 10, fordi tilfellet ikke kunne tolkes som fremsatt offentlig gjennom lovens krav til ”trykt skrift”. Mindretallet mente derimot at strl. § 140 også måtte ramme ytringer fremsatt gjennom blogg på internett, da kravet om ”trykt skrift” i strl. § 10 første ledd ikke kunne tolkes slik at den stiller krav til hvilken måte mangfoldiggjøringen er gjort på, så lenge den faktisk er mangfoldiggjort.

Mindretallets drøftelse kan illustrere det eksisterende tillatte rom for utvidende tolkning. Etter mitt synspunkt er ikke lovkravet i denne saken til hinder for å tillate en utvidende tolkning av straffebestemmelsen, slik flertallet mener. Hensikten med lovkravet er å verne den antatte lovovertrederen mot vilkårlig illeggelse av straff. På bakgrunn av dette støtter jeg mindretallets uttalelse når de sier at ”en gjerningsmann [...] ikke har noen aktverdig grunn til å tro at det å sende en oppfordring til mange personer om drap på en bestemt persongruppe, skal være mer lovlig når den fremsettes ved bruk av en teknologi enn ved en annen”¹²². Dissensen bevitner imidlertid om en vanskelig grensesetting for hvor langt domstolen kan gå i utvidende tolkning.

Selv om grensesettingen for utvidende tolkning av straffelover kan by på utfordringer, vil en trygghet i seg selv være at lovkravet både gjelder for lovgiver og rettsanvendere. Hvis lovgiver, bevisst eller ubevisst, må utforme vagere lover, slik som strl. § 147 a femte ledd kan hevdes å være, er det en ekstra sikkerhetsgaranti at domstolen også må dømme med lovkravet i hånden. ”Bloggdommen” er et godt eksempel på også dette, selv om avgjørelsen gjaldt kravet om at lovbestemmelser ikke må anvendes utenfor sitt naturlige anvendelsesområde, og

¹²² Rt. 2012 s. 1211 (avsnitt 28).

ikke kravet om klare lovbestemmelser. Resultatet av at flertallet ikke anså lovkravet oppfylt, ble isteden at lovgiver foretok en lovendring *for å sikre lovkravet*.

Denne funksjonen av lovkravet må vi ha tillit til også når det gjelder strl. § 147 a femte ledd. Hvis strl. § 147 a femte ledd i fremtiden skulle finnes å ikke oppfylle de krav til klarhet som lovkravet oppstiller, må vi derfor tro at domstolen og lovgiveren vil gjøre som i ”Bloggdommen”, herunder oppfylle den plikt lovkravet pålegger dem ved å la være å idømme straff og endre loven.

Endelig mener jeg at lovgiver, som ansvarlig for beskyttelse av samfunnet, er pliktig å sørge for at norsk lovgivning er i takt med de samfunnsendringer som hele tiden skjer. En naturlig konsekvens av dette, er at lovgivningen må tåle forandring for å holde tritt med samfunnsutviklingen.

4.6. Avslutning

Det er klart at strl. § 147 a femte ledd medfører inngrep i grunnleggende rettigheter som gjelder på strafferettens område. Engene fremhever imidlertid at det offentlige presset på PST om en forventning med å holde oppsyn med miljøer hvor terror ses på som en reell mulighet, skaper større grad av aksept for politisk overvåkning i en skala som før ikke har eksistert.¹²³ Når terror ses på som en forkastelig handling, skal det dessuten også mindre til for å akseptere mottiltak i form av kriminalisering av forberedelse til terror.

Kriminalisering av forberedelse til terror som rammer på generelt grunnlag har vært etterspurt i lang tid. Når regelen dessuten både fyller et etterlengtet lovtomt rom i form av at den også rammer soloterrorister, samt at den gir politiet større mulighet til å avverge terrorutførelser, må det kunne hevdes at den er så nødvendig at vi må tåle at straffelovgivningen, slik som kriminaliteten, også utvikler seg.

Det er likevel viktig at straffens begrunnelse ikke forsvares i økt metodetilgang, men holder seg til at straff skal være et virkemiddel for aktiviteter og handlinger som samfunnet må beskytte seg mot eller ønsker å ta avstand fra.

¹²³ Engene (s. 236 nest siste avsnitt).

Grunnleggende prinsipper og hensyn som skal verne den straffesiktede mot inngrep fra staten, må etter min mening konsentreres til nettopp dette. Jeg mener ikke at vi må se bort fra prinsippene når vi taler om strl. § 147 a femte ledd. Løsningen må heller være å snu hele debatten og fokusere på det faktum at prinsippene faktisk er med på å verne den som blir utsatt for straff etter strl. § 147 a femte ledd, ved at de stiller krav og således oppstiller skranker både for lovgiver ved utformingen av lovbestemmelser og for påtale og domstol ved rettshåndhevelsen. Når lovgiver kritiseres for å ha utformet en for vag bestemmelse i strl. § 147 a femte ledd, er lovkravet på denne måten med på å verne den straffesiktede mot vilkårlig straff ved at også domstolen må dømme i tråd med de krav som følger av lovkravet.

Kildeliste

Lover og internasjonale konvensjoner

Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov.

Lov 22. mai 1902 nr. 10 almindelig borgelig straffelov.

Lov 20. februar 1926 nr. 2 om motorvogn (opphevet, erstattet av vegtrafikkloven).

Lov 18. juni 1965 nr. 4 om veitrafikk.

Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker.

Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett.

Lov 21. juni 2013 nr. 85 om endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 mv. (forberedelse av terror m.m.).

Universal Declaration of Human Rights, vedtatt 10. desember 1948.

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, vedtatt 4. november 1950.

Vienna Convention on the Law of Treaties, vedtatt 23. mai 1969.

Forarbeider og andre publikasjoner fra det offentlige

Ot.prp. nr. 64 (1998-1999)	Om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven m v (etterforskningsmetoder m v).
Ot.prp. nr. 61 (2001-2002)	Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot terrorisme – gjennomføringen av FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme og FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 28. september 2001).
Ot.prp. nr. 90 (2003-2004)	Om lov om straff (straffeloven).
Prop. 131 L (2012-2013)	Endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 mv. (forberedelse av terror m.m.).
Prop. 64 L (2014-2015)	Lov om ikraftsetting av straffeloven 2005 (straffelovens ikraftsetningslov).
Innst. 442 (2012-2013)	Innstilling fra justiskomiteen om endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 mv. (forberedelse av terror m.m.).

NOU 1983: 57	Straffelovgivningen under omforming: Straffelovkommisjonens delutredning 1.
NOU 2002: 4	Ny straffelov: Straffelovkommisjonens delutredning 7.
NOU 2003: 18	Rikets sikkerhet: Straffelovkommisjonens delutredning 8.

Avgjørelser

Nasjonale

Rt. 1948 s. 531.
 Rt. 1952 s. 989.
 Rt. 1973 s. 433.
 Rt. 1991 s. 600.
 Rt. 1995 s. 1734.
 Rt. 1996 s. 766.
 Rt. 2000 s. 996.
 Rt. 2005 s. 1625.
 Rt. 2007 s. 1559.
 Rt. 2008 s. 867.
 Rt. 2012 s. 1211.
 Rt. 2013 s. 789.

Internasjonale

EMDs dom 25. april 1978 *Tyrer v. The United Kingdom*.
 EMDs dom 6. september 1978 *Klass v. Germany*.
 EMDs dom 27. februar 1980 *Deweer v. Belgium*.
 EMDs dom 2. august 1984 *Malone v. The United Kingdom*.
 EMDs dom 24. mars 1988 *Olsson v. Sweden* (No. 1).
 EMDs dom 7. oktober 1988 *Salabiaku v. France*.
 EMDs dom 6. desember 1988 *Barberà, Messequé and Jabardo v. Spain*.
 EMDs dom 25. mai 1993 *Kokkinakis v. Greece*.

Litteratur

Bøker

Aall, Jørgen, *Rettsstat og menneskerettigheter: En innføring i vernet om individets sivile og politiske rettigheter etter den norske forfatning og etter den europeiske menneskerettighetskonvensjon*, 3. utgave (Bergen 2011).

Andenæs, Johs, *Alminnelig Strafferett*, 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn (Oslo 2004).

Barland, Bjørn, Marit Egge og Tor-Geir Myhrer (red.) *Men er det rett?: om politiet og menneskerettighetene* (Oslo 2011).

Eskeland, Ståle, *De mest alvorlige forbrytelser* (Oslo 2011).

Husabø, Erling Johannes, *Straffansvarets periferi: Medverking, forsøk, førebuing* (Bergen 1999).

Jebens, Sverre Erik, *Menneskerettigheter i straffeprosessen* (Oslo 2004).

Kessing, Peder Vedel, *Terrorbekæmpelse og menneskeret: med særlig fokus på retten til ikke at blive utsat for vilkårlig frihedsberøvelse og tortur, umenneskelig eller nedværdigende behandling* (København 2009).

Matningsdal, Magnus og Anders Bratholm, *Straffeloven med kommentarer: Lov av 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgelig straffelov: Første del: Almindelige bestemmelser*, 2. utgave (Oslo 2003).

Nygård, Nils, *Rettsgrunnlag og standpunkt*, 2. utgave (Oslo 2004).

Strandbakken, Asbjørn, *Uskyldspresumsjonen: In dubio pro reo* (Bergen 2003).

Artikler

Busch, Tor-Aksel, "Moderne kriminalitet – tradisjonell rettergang", *Tidsskrift for strafferett*, 2011 s. 349-367.

Engene, Jan Oscar, "Mer overvåkning, mer kontroll – noen utviklingstrekk etter 22. juli 2011", *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 2013 s. 233-244.

Graver, Hans Petter, "I prinsippet prinsipiell – om rettsprinsipper", *Tidsskrift for rettsvitenskap*, 2006 s. 189-221.

Husabø, Erling Johannes, "Pre-aktiv strafferett", *Tidsskrift for strafferett*, 2003 s. 97-106.

Husabø, Erling Johannes, "Strafferetten og kampen mot terrorismen", *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 2004 s. 180-192.

Røstad, Helge, ”Lovprinsippet i strafferetten: Noen refleksjoner”, *Innkast i straffefeltet*, 1993 s. 67-87.

Høringsuttalelser

Det nasjonale statsadvokatembetet(2012). *Høring – kriminalisering av forberedelse til terrorhandling, utvidet adgang til tvangsmiddelbruk, og endringer i straffeloven 1902 § 60 a.*

Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/16acc0d662bf418d9c2b88f2726c4fdf/dns.pdf> (sist sett 28.04.15).

Den norske advokatforening(2012). *Høring – kriminalisering av forberedelse til terrorhandling, utvidet adgang til tvangsmiddelbruk, og endringer i straffeloven 1902 § 60 a.*

Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/16acc0d662bf418d9c2b88f2726c4fdf/dna.pdf> (sist sett 28.04.15).

Justis – og beredskapsdepartementet(2012). *Høring – kriminalisering av forberedelse til terrorhandling, utvidet adgang til tvangsmiddelbruk, og endringer i straffeloven 1902 § 60 a.*

Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/c0e54a810414447384bc2468b82ed41d/horingsnotat.pdf> (sist sett 28.04.15).

Justis – og beredskapsdepartementet(2008). *Høring – bestemmelser om ærekrenkelser i straffeloven av 2005.* Hentet fra <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/horing---bestemmelser-om-arekrenkelser-i/id515019/>

(sist sett 03.05.15).

Riksadvokaten(2012). *Høring – kriminalisering av forberedelse til terrorhandling, utvidet adgang til tvangsmiddelbruk og endringer i straffeloven 1902 § 60 a.* Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/16acc0d662bf418d9c2b88f2726c4fdf/ra.pdf> (sist sett 28.04.15).

Antall ord i avhandlingen: 15 793.